

ΤΟ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΠΡΟΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΤΗ: ΣΥΣΤΑΣΕΙ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΩΝ ΕΚΚΛ. ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

1887 ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

ΕΤΟΣ Γ' ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Ι'

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΩΝ ΣΚΕΨΕΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Ὁ Πεσταλότσης συγγραφεύς.

(Συνέχ. ἴδ. φyll. θ' σ. 385).

«Δὲν ἀγαπῶ μῆτε τὴν σοφίαν τῶν βιβλίων ἐν ταῖς σχέσεσι τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, μῆτε τὰς σχολιάς παρατηρήσεις, δι' ὧν ὁ Λαβάρτερ ἠθέλησε ν' ἀναπληρώσῃ τὴν πτωχὴν ταύτην πολυμάθειαν· ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ ἐμὲ ἡ ἀλήθεια ἦτο κεκαλυμμένη ὑπὸ ἐπικαλύμματα, ἅτινα μὲ ἀπώθουν, ἐπειδὴ ἔβλεπον, ὅτι αὕτη δὲν ἰκανοποιεῖ καὶ ἀνεκούφιζεν ἀσφαλῶς, ἀπώλεσα κατὰ μικρὸν τὰς πραγματικὰς ταῦτας δυνάμεις, ἅς ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ δίδει εἰς τὰς εὐγενεῖς καὶ εἰρηνικὰς ψυχάς. Οὕτω ἤσθάνθην ὅτι ἀπεμακρύνθην ἔκτοτε ἀπὸ παντός παρέχοντος εἰς τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις τὴν μεγίστην καθαρότητα· ἡ παραζάλη δ' αὕτη ἡ προξενηθεῖσα εἰς ἐμὲ ἔνεκα ματαίας καὶ φαντασιώδους ἀγωγῆς μου ἐτάραττε τὴν ἡσυχίαν καὶ μου ἀφῆρει τὴν ἐσωτερικὴν δύναμιν. Τὰ σφάλματα τῆς ἀγωγῆς μου ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο μὲ κατέστησαν ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑποχείριον εἰς πλάνην, ἣ, ἀκριβέστερον εἶπεῖν, εἰς ἀλήθειαν ἀτελεῖ, ἥς ἐγεγόνημεν ἰδῶλων. Εἰς τὴν ἀνέκφραστον δυστυχίαν, ἣτις ἐγένετο εἰς ἐμὲ συνέπεια τῆς εἰδωλολατρίας ταύτης, συνέβη ν' ἀφαιρεθῇ καὶ μικρὰ δύνამεις τῶν θρησκευτικῶν συναισθημάτων τῶν πρώτων τῆς νεότητός μου χρόνων.

«Δὲν δύναμαι λοιπὸν καὶ δὲν πρέπει νὰ προσποιῶμαι τοῦτο· ἡ ἀλήθειά μου

μένει προσκεκολλημένη εις τὴν γῆν· ἀπέχει πολὺ μακρὰν τοῦ ἀγγελικοῦ ὕψους, εἰς ᾧ ἡ πίστις καὶ ἡ ἀγάπη δύνανται νὰ ἀναβιβάσωσι τὴν ἀνθρωπότητα. Σὺ γινώσκεις τὸ φρόνημα τοῦ Glulphi ¹⁾ εἶναι καὶ ἐμόν· εἶμαι ἄπλοτος, ὅχι διότι θεωρῶ τὴν ἀπιστίαν ὡς ἀλήθειαν, ἀλλὰ διότι τὸ σύνολον τῶν ἐντυπώσεων τοῦ βίου μου μετέτόπισεν ἐν τῇ βῆθει τῆς ὑπάρξεώς μου τὸ εὐεργέτημα τῆς πίστεως.

»Οὕτω ὠθούμενος ὑπὸ τοῦ πεπρωμένου δὲν βλέπω ἐν τῇ Χριστιανισμῷ ἄλλο τι, ἢ τὴν εὐγενεστάτην καὶ ἀγνοιάτην διδασκαλίαν πρὸς χαλινάγωγησιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς σαρκός, τὸ μέγα μυστήριον καὶ τὸ μόνον δυνατὸν μέσον νὰ πλησιάζῃ ἡ ἐσωτερικὴ ἡμῶν φύσις εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτῆς εὐγένειαν, ἢ, σαφέστερον εἰπεῖν, τὴν Ἱδρυσιν τοῦ κράτους τοῦ λόγου ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν καθαροτέρων συναισθημάτων τῆς ἀγάπης.

»Αὕτη εἶναι, πιστεύω, ἡ οὐσία τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ δὲν φρονῶ, ὅτι δύνανται νὰ εἶναι πολλοὶ ἄνθρωποι, ἕνεκα τῆς φύσεώς των, ἱκανοὶ νὰ καταστῶσιν ἀληθεῖς χριστιανοί. Πιστεύω ὅτι τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων, καθόλου εἰπεῖν, εἶναι τόσοι σχεδὸν ἀνίκανοι νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελείαν ταύτην ἐξευγένειαν, ὅσον καὶ νὰ φέρῃ τὸ βασιλικὸν στέμμα.

»Πιστεύω, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι τὸ ἔλας τῆς γῆς· ἀλλ' ὅσον βαθέως ἐκτιμῶ τὸ ἔλας τοῦτο, σκέπτομαι ἐν τούτοις ὅτι καὶ ὁ χρυσός, ὁ λίθος, ἡ ἄμμος καὶ οἱ μαργαρίται ἔχουσι τὴν ἰσχύν των καὶ τὴν χρησιμότητά των ἀνεξαρτήτως τοῦ ἔλατος τούτου, καὶ ὅτι πάντα τὰ πράγματα πρέπει νὰ θεωρῶνται καθ' ἑαυτὰ! Πιστεύω πράγματι ὅτι καὶ ὁ βόρβορος τῆς γῆς ἔχει τὴν θέσιν του καὶ τὸ νόμιμον δικαίωμά του ἀνεξαρτήτως τοῦ Χριστιανισμοῦ· καὶ ὅταν περιορίζω τὴν ἀλήθειαν μου καὶ τὰς ἐρεῦνας μου εἰς τὴν τάξιν ταύτην καὶ εἰς τὸ δικαίωμα τοῦτο, αἰσθάνομαι καλῶς, φίλε μου, πᾶσαν τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐπόψεώς μου· ἀλλ' ὡσαύτως ἡ φωνή μου φαίνεται οὕσα ὡς φωνὴ ἐν ἐρήμῳ, ἵνα ἐτοιμάσῃ τὰς ὁδοὺς εἰς ἐκεῖνον, ὅστις πρέπει νὰ ἔλθῃ· συχνάκις δὲ νομίζω ὅτι καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἀγνοῶ τί πράττω καὶ εἰς ποῖον μέρος πορεύομαι. Καὶ ὅμως ἡ καρδιά μου μὲ ὠθεῖ μὲ βίαν ἀκατάσχετον εἰς ἐκάστην λέξιν, ἢν ἀπαγγέλλω· καὶ ἐνῶ ἐγὼ αὐτὸς πάσχω ἐκ τοῦ στενοῦ κύκλου, ὅστις μὲ περικλείει, δύναμαι ὅμως νὰ χρησιμεύσω ὡς μαρτυρία ὅτι ἐν τῇ κύκλῳ τούτῳ, ὅν δὲν δύναμαι νὰ ὑπερπηθῶ, πᾶν ὅ,τι λέγω εἶναι σπουδαῖον. Οὕτως ἀπέχω μακρὰν τῆς τελειότητος μου, καὶ ἀγνοῶ τὰ ὕψη, ὅπου ἐπιθυμῶ ὅτι θὰ δυνηθῇ ἡ ἀνθρωπότης νὰ ὑψωθῇ.

»Φίλε, ἱκανὰ πρὸς τὸ παρὸν εἶναι ταῦτα, ὧν ἐλαττοῦμαι κατὰ τὸν Χριστιανισμόν. . .

»Διατρίβω ἤδη ἐν Richterswyl· ὁ ἰατρὸς Holze ταξιδεύει ἐπὶ πολλοὺς μῆνας καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν του μένω εἰς τὸν οἶκόν του ἀργός, ἀνενόητος. Ἀπόλαυσε, φίλε, τῆς εὐτυχίας, ἢς ἐγὼ μέλλω νὰ ἀπολαύσω ἐπὶ τινὰς μῆνας.»

Ἐκτοτε ἤρξατο ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Πεσταλότση πρὸς τὸν Fellenberg, τὸν διάσημον ἰδρυτὴν τοῦ ἐκπαιδευτηρίου Hofwyl. Ἡ ἀλληλογραφία δ' αὕτη θέλει παράσχει ἡμῖν πολυτίμους πληροφορίας περὶ

¹⁾ Ἐν τῷ Λεονάρδῳ καὶ τῇ Γερτρούδῃ.

τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ Πεσταλότσης ἔκρινε τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν, καὶ περὶ τῶν ἐλπίδων καὶ μάλιστα τῶν φόβων, οὓς αὕτη ἐνέπνεεν εἰς τὴν Ἑλβετίαν. Ὁ Fellenberg εἶχε πάσας τὰς ιδιότητας, αἵτινες ἔλειπον ἀπὸ τὸν Πεσταλότσην, ἤτοι τὸ πρακτικὸν πνεῦμα, τὴν φρόνησιν, τὴν σταθερότητα καὶ τὸ προτέρημα τοῦ διευθύνειν. Φαίνεται, ὅτι ἡ ἐνωσις τῶν δύο τούτων ἀνθρώπων ἤθελεν ἀσφαλίσαι τὴν ἐπιτυχίαν τῶν φιλανθρωπικῶν ἐπιχειρήσεων, ἃς ἀμφότεροι ἐπεδίωκον· ἀλλ' ἡ μακρὰ τούτων φιλία ὑπῆρξεν ἀνίσχυρος νὰ κατορθώσῃ, ὥστε νὰ συμβασίσωσιν δύο ἄνθρωποι διάφορον χαρακτῆρα ἔχοντες· αἱ ὅρμαι τῆς καρδίας τοῦ Πεσταλότση ἐματαιοῦντο ἀπέναντι τοῦ ψυχροῦ σκεπτικοῦ νοῦς τοῦ Fellenberg καὶ ἡ ἀγροτικὴ ἀπλότης τοῦ ἐκ Ζυρίχης δημοκράτου κακῶς συνεδιδάξτετο πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐκ Βέρνης πατρικίου. Πολλάκις ἐν ταῖς δυστυχίαις τοῦ Πεσταλότση, ὁ Fellenberg προσήνεγκεν αὐτῷ τὴν συνδρομήν του, ἀλλ' οὐδεμία ἐπῆλθε συνεννόησις μετὰ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν πρὸς κοινοπραγίαν.

Αἱ ἐπιστολαὶ ὧν μνηεῖαν ἐποιησάμεθα, ἐγράφησαν ἀπὸ τοῦ 1792 μέχρι τοῦ 1794, καὶ παρέχουσιν ἡμῖν ζωηρὸν ἐνδιαφέρον, διότι ὁ Πεσταλότσης ἐκφράζεται ἐν αὐταῖς ἐλευθέρως καὶ μετὰ πλήρους ἐμπιστοσύνης· οὐδεμία δυσἀρέσκεια δὲν εἶχεν εἰσέτι γεννηθῆ μετὰ τῶν δύο τούτων φίλων.

Ὁ Πεσταλότσης τῷ Fellenberg.

Neuenhof τῇ 15 ἑπτεμβρίου 1792.

»Σοὶ εὐχαριστῶ, ἀγαπητὲ καὶ εὐγενὲς φίλε, καὶ διὰ πάσας τὰς ἐνδείξεις τῆς φιλίας, ἢν ἔχεις παράσχει εἰς ἐμέ, καὶ χαίρω ὑπερβαλλόντως ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ διελθεῖν ἐβδομάδας τινὰς παρὰ σοὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ νοεμβρίου. Μέχρις ἐκεῖνου τοῦ χρόνου ἡ τύχη τῆς Γαλλίας· θὰ εἶναι ἀποφασισμένη· ἐὰν ἡττηθῇ, θὰ δυνηθῶμεν νὰ σκεφθῶμεν κάλλιον τοῦ παρόντος περὶ παντὸς πραγματικῶς ἐνδιαφέροντος τῇ ἀνθρωπότητι ἐν ταῖς ὑποθέσεσι τῆς χώρας ταύτης· ἐὰν ἀντιστήται ἀκόμη, αὐτὰ ταῦτα τὰ σφάλματα αὐτῆς· θὰ εὕρωσι χάριν καὶ ἐνώπιον ἐκείνων, ὧν ἐξεγείρουσι τὴν ἀλογωτάτην μανίαν· Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ κόσμος θὰ κερδίσῃ τι, καὶ ἂν ἡ Γαλλία εἶναι ἀξία τῆς ἐλευθερίας, θὰ τύχῃ αὐτῆς βεβαίως. . .

»Μοὶ γράφουσιν, ὅτι ἐλέχθη εἰς πλεῖστα μέλη τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, ὅτι θὰ ἰδυνάμην νὰ ἐκθέσω ἐπιτυχῶς εἰς τὸν γαλλικὸν λαόν, ἐν μέσῳ τῆς τρικυμίας ταύτης τῶν παθῶν, τὰς ἀληθείας, ὧν χρεῖαν ἔχει αὕτη ἐν γε τῷ παρόντι· ἀμφιβάλλω ὅμως, ἂν θὰ δυνηθῶ νὰ ἐπιτύχω τι ὡς πρὸς τοῦτο.»

Neuenhof, τῆ 24 ὀκτωβρίου 1792.

«Βλέπω τὰ ζητήματα τὰ ὅποια ἀνακινεῖτε. Εὐρίσκω ὅμως λίαν ἐνδιαφέρον νὰ πείσωμεν τὴν Γαλλίαν περὶ τοῦ κακοῦ, τὸ ὅποσον πᾶσα καθ' ἡμῶν ἐχθρότης ἤθελε προξενήσει εἰς ἑαυτὴν καὶ εἰς τὴν δικαίαν ἑαυτῆς ὑπόθεσιν· θὰ προξενήσῃ εἰς ἑαυτὴν πᾶσα τοιαύτη ἐχθρότης πολλὴν λύπην, ἣν δὲν σκέπτονται καὶ δὲν θέλουσι νὰ τῆ εἴπωσιν ἄνθρωποι τετυφλωμένοι ὑπὸ τοῦ πάθους. Γινώσκετε, ὅτι οὐκ εἰμι ἐκ τούτων· καθ' ὅλον μου τὸν βίον ἠγάπησα τὴν χειραφέτησιν τοῦ λαοῦ· ἀλλ' οὐδεὶς ὑπῆρξε μᾶλλον ἔμοῦ πεπεισμένος, ὅτι δὲν δύναται τις νὰ ἐπιτύχῃ τὴν χειραφέτησιν αὐτῆν, ἢ διατηρῶν ὅλους τοὺς ὄρους τῆς δημοσίας τάξεως.

»Φαντάζομαι ὡς δυνατὴν τὴν περίστασιν, καθ' ἣν ἐκδηλώσεις τῆς Ἑλβετίας, ἃς ὑπαινίττεσθε, θὰ δυνηθῶσιν νὰ εἶναι πολὺ ὠφέλιμοι τῆ πατρίδι· καὶ κατὰ τὰς τελευταίας διακηρύξεις τῶν γάλλων, μοὶ φαίνεται ὅτι παρόμοιον τι ἤθελεν εἶναι ἀναγκαῖον. Ἐπεθύμουν πολὺ νὰ ἠδυνάμην νὰ πραγματευθῶ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας μεθ' ὑμῶν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ἔσο ἡσυχος, φίλε, ὡς πρὸς ἐμέ· εἰμι ὑπὲρ τὸ δέον φρόνιμος, εἰμι ἀθῶος. Ἀπέναντι τῆς ἀθωότητός μου, αἱ ὑποψαίαι θὰ στραφῶσιν, ἵνα θορυβήσωσι τοὺς ἐργάτας αὐτῶν. Ἡ πατρίς μου δὲν ἔχει πιστότερον πολίτην· ἀλλὰ τὴν γνώμην μου περὶ παντὸς τοῦ διακρίνοντος τὸ πράγματι ὠφέλιμον τῆ ἀνθρωπότητι δὲν θὰ πωλήσω μῆτε εἰς τοὺς γάλλους, μῆτε εἰς τοὺς ἔλβετούς.

»Ἡ καλλιέργεια τῶν ἀγρῶν μου κατατρώγει ὅλον μου τὸν χρόνον· ἀναπαύομαι κατὰ τὰς ἡμέρας μόνον τοῦ χειμῶνος, κατ' αὐτὰς δ' ἀναπνέω ἐλευθέρως· ὁ χρόνος μου διέρχεται ὡς σκιά, καὶ ἐὰν ἡ πετρὰ μου ὠρίμασεν ἕνεκα τῆς ἐνεργείας μου, ἀπόλλυμι προῦτως τὴν δύναμιν τοῦ ἐκτιθέσθαι τὰς ιδέας μου. Ἐπιθυμῶ ἀνοπομόνως τὰς ὄρας τῆς ἀναπαύσεως καὶ καλύβην ἀπηλλαγμένην φροντίδων. Ἐνταῦθα ζῶ ἐν ἀενάφῃ καμάτῳ καὶ βεμβασμῷ.»

Neuenhof τῆ 19 νοεμβρίου 1792.

«Εἰς τὴν ἐπαρχίαν μου εἶναι πασιγνωστον, ὅτι ἔχω κατασταθῆ ἔθνικοφρονῶν (nationaliste) καὶ ὅτι μεταβαίνω εἰς Παρισίους· γυναικῆς τινος ἐκ τῶν πέρειξ, φίλα τοῖς κληρικοῖς φρονοῦσαι, σταυροκοποῦνται ἀπαντῶσαι τὸν αἰρετικὸν δημοκρατικὴν. Ἀναμένω ἡσύχως τὸ ἔργον τῶν σοκοφαντιῶν, αἵτινες δύναμαι νὰ προκύψωσιν ἐκ τῶν ἐντυπώσεων τῶν γυναικῶν τούτων. Ἐν τούτοις ὁ Λεορδός καὶ ἡ Γερτρούδη ἔσονται διαρκῆς ἀπόδειξις, ὅτι κατεστράφη· ἵνα σώσω τὴν ὀρθὴν ἀριστοκρατίαν· ἀλλ' οἱ κόποι μου οὐδὲν ἄλλο κατώρθωσαν, ἢ νὰ διεγείρωσι τὴν ἀχαριστίαν, εἰ καὶ ὁ ἐξαίρετος αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος, πρὸ τοῦ θανάτου του, ὠμίλει περὶ ἐμοῦ, ὡς περὶ ἀδελφοῦ τοῦ ἀγίου Πέτρου. Τέλος, οὐδεὶς δύναται νὰ βοηθήσῃ ἐκεῖνους, οἵτινες δὲν θέλουσι νὰ βοηθῶνται ἀφ' ἑαυτῶν· οὐδὲν δὲ κοινότερον, ἢ τὸ βλέπειν ἀνθρώπους, αἰτίους τῆς καταστροφῆς ἑαυτῶν, νὰ ζητῶσιν νὰ σωθῶσι διὰ ποταποτήτων καὶ μάλιστα διὰ συκοφαντιῶν.»

Neuenhof, τῆ 5 δεκεμβρίου 1792.

«Ἐπιθυμῶ πολὺ νὰ συνδιαλεχθῶ μετὰ σοῦ· θὰ ὑπάγω βεβαίως εἰς Βέρνην ἐν ἀρχῇ τοῦ προσεχοῦς ἔτους, καὶ χαίρω πρότερον διὰ τοῦτο. Ἔχω ἀποφασίσει νὰ γράψω εἰς τὴν Γαλλίαν περὶ πολλῶν σχεδίων τῆς νομοθεσίας. . . Αἱ τελευταῖαι εἰδήσεις ἐκ Βέρνης εἶναι ἡσυχαστικώτεραι περὶ τοῦ κινδύνου ἐπιθέσεως κατὰ τῆς ἡμετέρας πατρίδος· εἰμι δὲ κατὰ τοσοῦτον εὐτυχέστερος, καθ' ὅσον δὲν πιστεύω ν' ἀπατώμαι βλέπων, ὅτι ὁ τοιοῦτος πόλεμος, ἐν ἀρχῇ μάλιστα, θέλει φέρει σχίσμα εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν. Δὲν ἤθελε δὲ εἶναι δύσκολον νὰ διατηρηθῇ ἡ εἰρήνη· διότι πρέπει νὰ γένηται δυνατόν νὰ δώσωμεν εἰς τὸν λαόν, καθ' ὅλην τὴν Ἑλβετίαν, βαθμὸν ἐλευθερίας ἱκανοποιουντα οὕτως, ὥστε ἐν τῇ μέλλοντι αἱ διοικήσεις νὰ εἶναι βέβαιαι περὶ θερμῆς ἀφοσιώσεως ἐκ μέρους πάντων τῶν κατοίκων.»

Richterswyl, τῆ 15 νοεμβρίου 1793.

Σὲ εὐχαριστῶ διὰ τὴν ἐπιστολήν σου, ἐν ἣ ὁ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἔρωσ σου σὲ παρασύρει βεβαίως πολὺ μακρὰν. Οὐκ εἰμι, ἢ ἀσθενὴς γέρον· ἔχω δὲ τὰς γνώσεις μου πολὺ ἀτελεστάτας· αἱ διανοητικαὶ μου δυνάμεις εἶναι σχετικῶς μικραὶ· ἐν πολλοῖς δὲ πράγμασιν ἡ θέλησίς μου δὲν ἐμποδίζεται ὑπὸ τοῦ συμφέροντος, ὅπερ εἶναι ἴσως ἡ μόνη μου ἀξία· ἕνεκα δὲ τοῦ μικροῦ, τὸ ὅποσον ἔπραξα ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς εὐτυχίας τῶν ἀνθρώπων, ἐκτιμῶμαι παρὰ τῆς φιλανθρωπίας σου ὑπὲρ τὴν ἀξίαν μου. Σὲ εὐγνωμονῶ διὰ τοῦτο, ἀλλὰ δὲν ἀγνοῶ καὶ ὀφείλω νὰ ἠξεύρω πόσον εἶμαι ἀσθενής.

»Ἄχ, φίλε μου, ἔζησα μακρὰν συνέχειαν ἐτῶν ἐν ἀκατανομάστῳ δυστυχίᾳ, καὶ γινώσκω ἐκ πείρας τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὴ ἡ φύσις καλεῖ ἡμᾶς νὰ φροντίσωμεν περὶ τῶν ἰδίων ἡμῶν συμφερόντων καὶ τῶν τῆς οἰκογενείας ἡμῶν, καὶ δυστυχία μου ὑπῆρξεν ὅτι ἡ πρώτη μου ἀγωγή δὲν με κατέστησεν ἔνοχον ἀμελείας τούτων. Τὸ κακὸν εἶναι ἀνεπανόρθωτον. Ὁ υἱός μου ὡς πρὸς τοῦτο δὲν ἀνετράφη κάλλιον ἔμοῦ· ἐπανῆλθον πολὺ βραδέως εἰς σκέψιν σαφῆ καὶ καθαρὰν περὶ τῆς μεγάλης σημασίας τοῦ πράγματος τούτου. Ἦδη, εἰ καὶ αἰσθάνομαι ἐν ἑμαυτῷ δύναμιν ἀποχωρῶσαν, ἀπεφάσισα νὰ μεταχειρισθῶ πάντα τὸν ὑπολειπούμενόν μοι χρόνον εἰς τὸ ἀποπερατῶσαι τὰ ἐπιχειρισθέντα ἔργα, θὰ ζητήσω δὲ νὰ ὠφληθῶ ἐξ αὐτῶν, ὅσον δύναμαι.

»Ἄλλὰ, φίλε μου, τοῦτο ἐπιτευχθήσεται μετὰ κόπου. Θέλων νὰ ἀπλοποιήσω τὸ ἔργον μου, ἔγραψα φύλλα ὀλόκληρα, τὰ ὅποια ἀπορρίπτω, ἕνεκα ὀλίγων στίχων, τοὺς ὁποίους διαφυλάττω. Δὲν ἤθελέ τις πιστεύει πόσους δι' ἐν χωρίον, τὸ ὅποσον μοὶ ἐφαίνετο ἀπλοῦν, ὑπέστην κόπους καὶ προσπαθείας. Οὕτω δὲν θὰ ἀνταμειφθῶ· ἀλλ' ὅμως εὐχαριστῶ τῇ Θεῷ, ὅτι δὲν ἐταπεινώθην ποτὲ νὰ ἀφήσω λέξιν μίαν, διότι ἤλπίζον παρ' αὐτῆς ἀμοιβήν. Ἄλλ' εἶναι ὅμως βέβαιον, ὅτι ὡς πρὸς τὸ οἰκονομικὸν μέρος ὁ τρόπος μου εἶναι ὁ χερίστος πάντων. Ἐλπίζω ὅμως ὅτι ἡμέραν τινά, ὅταν θυσιασθῶ ἀρκούντως ἕνεκα τῆς ἀφελείας μου ταύτης, τὴν ὅποιαν οἱ συνάδελφοί μου, οἱ ἐρασταὶ τοῦ ἀργυρίου, οὐδέποτε θέλουσι μιμηθῆναι,

ἐλπίζω ὅτι μετὰ ἔτη θά δυνηθῶ νὰ εὕρω μικράν τινα ἀμοιβὴν ἐν πλήρει τινὶ συλλογῇ τῶν συγγραμμάτων μου, τὰ ὅποια ἤθελον τελειοποιήσῃ κατὰ τὸ δυνατόν. Τότε κυρίως θά ἐπιστηριχθῶ ἐπὶ τῆς συνεργασίας τῶν φίλων μου, ἵνα ἐπιτύχω συνδρομητάς. Ἄλλὰ πῶς δύναμαι νὰ σὲ ἀπασχολῶ τόσον πολὺ μὲ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἥτις πραγματεύεται περὶ τοῦ καθημερινοῦ ἄρτου;

»Ἡ εὐτυχία, φίλε μου, τοῦ κόσμου τούτου συνίσταται ἐκ τῆς φρονησεώς του πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, πρὸς τὸ ὅποσον συμπεριφέρθη ἐγὼ ὡς εἰς τῶν μεγίστων τρελλῶν τῆς γῆς. Ἐθε βοήθειά τοῦ Θεοῦ δυνηθῶ πράγματι νὰ προσφέρω τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας ἀναμένετε παρ' ἐμοῦ. Ὅταν ἡ ἐνεργὸς ὑπηρεσία μου ἀποπερατωθῇ, θά ἔλθω πρὸς σέ. Γινώσκω, ὅτι θά εἴσθε μᾶλλον εὐχαριστημένος, ἐάν, κατὰ τὸν τρόπον μου τοῦ συζητεῖν τὸ θέμα τοῦτο, πᾶν ἴδιον συμφέρον ἤθελεν ἐξαλειφθῆ εἴτε χάριν τῆς δημοκρατίας, εἴτε χάριν τῆς ἀριστοκρατίας, εἴτε χάριν τῆς μοναρχίας, ὥστε ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν ἀρχῶν τοῦ καθαροῦ χριστιανισμοῦ νὰ μὴ ἐπικρατήσῃ τὸ ἴδιον συμφέρον, ἀλλ' ἤθελε τοῦτο ἀποδοθῆ εἰς ἄλλην φιλοσοφικὴν αἴρεσιν.

»Ἐάν μανθάνῃς θετικόν τι περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς εἰρήνης, σὲ παρακαλῶ ἐπιμόνως νὰ μοὶ το ἀναγγείλητε διὰ βραχέων. Διότι θά παλινδρομησῶμεν μίαν ὀλόκληρον γενεάν, ἐάν ὁ πόλεμος ἐξακολουθῇ. Ἡ μόνη μου παρηγορία συνίσταται εἰς τὴν ιδέαν ταύτην «ἄς πράττωμεν τὸ ἔργον μας μὴ βλέποντες παντὰ πασι πρὸς τὰ συμβαίνοντα.»

Richterswyl τῇ 16 Ἰανουαρίου 1794.

»Ὁ χρόνος καθ' ὃν ζῶμεν ὁμοιάζει πρὸς θερμὴν ἡμέραν θερινήν, ὅπου οἱ καρποὶ δὲν ὠριμάζουσιν ἄλλως πως, ἢ ἐν μέσῳ τῆς βροντῆς καὶ τῆς χαλάζης. Τὸ σύνολον κερδίζει, ἀλλὰ μέρη τινὰ τρομερὰν ἐμποιοῦσιν ἐντύπωσιν. Ἐπιθυμῶ πολὺ νὰ σὲ ἴδω τὴν ἀνοιξίν' ἂν μὴ ἔλθῃς εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας, θά ἔλθω ἐγὼ εἰς τὴν Βέρνην.

»Εἰμὶ βαθῶς ἀπασχολημένος εἰς τὸ νέον ἔργον μου. Τί φρονεῖτε περὶ τούτων τῶν γραμμῶν, «Τίνες οἱ πάσχοντες μᾶλλον, καὶ τίνες οἱ διατρέχοντες τοὺς μεγίστους τῶν κινδύνων ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς; Δὲν εἶναι οἱ πλείστα κατέχοντες; Σὺ δὲ δὲν ὀφείλεις νὰ καθησυχᾷς μάλιστα ἐκείνους, οἱ ὅποιοι περισσότερον πάσχουσιν;»

»Αἱ γραμμαὶ αὗται εἶναι βεβαίως ἀξιοσημείωτοι· ἀλλ' ἐπεθύμουν νὰ μάθω, πῶς σὺ κρίνεις περὶ τούτου, πρὶν ἢ σοὶ διηγηθῶ τὴν ἱστορίαν τούτων.

»Ὁ Φίχτιος ἔγραψεν ὑπόμνημα περὶ Λεονάρδου καὶ Γερτρούδης κατὰ τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ Καντίου.

»Ὁ Baggesen μὲ παρακινεῖ νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Δανίαν. Ἐπιθυμῶ συχνάκις νὰ ἤμην κατὰ δέκα ἔτη νεώτερος, ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἔχω ἀκόμη τὰς ὁποίας πρὸ δεκαετίας εἶχον δυνάμεις. Ἐν τούτοις ὅμως θέλω νὰ χρησιμοποίησω τὸν χρόνον, ὅστις φεύγει, καὶ εὐχαριστῶ σὲ καὶ τοὺς βοηθοῦντάς με νὰ συναθροίσω τὰ ψυχία τοῦ ἀπολεσθέντος βίου μου.

»Εἰμὶ εὐχαριστημένος, πεισθεὶς ἐκ τῆς μετὰ τοῦ Φίχτιου συνδιαλέξεώς μου, ὅτι ἡ περὰ μου με ὠδήγησεν νὰ συναγάγω ὅμοια ἀποτελέσματα πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Καντίου.»

Αἱ προηγούμεναι περικοπαὶ γνωρίζουσιν ἡμῖν τὸν βίον τοῦ Πεσταλότση καὶ τὴν ἐργασίαν τῆς διανοίας του κατὰ τὰ δέκα ταῦτα ἔτη τοῦ ἐγκατακλεισμοῦ, καθ' ἃ ἡ ἐνεργητικότης του δὲν ἐξεδηλώθη μῆτε διὰ δημοσιευμάτων, μῆτε διὰ πρακτικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἐν ταύτῃ τῇ ἀλληλογραφίᾳ δὲν ὁμιλεῖ πλέον περὶ τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ ιδέας, τοῦ σχολείου τῶν πτωχῶν, διότι ἡ ἀποτυχία, νοιπὴ ἔτι οὔσα, τῆς πείρας του δὲν ἀφίνει αὐτὸν νὰ διῶδῃ πλέον τὸ δυνατόν τῆς πραγματώσεώς της. Αἱ ιδέαι του στρέφονται πρὸς τὴν πολιτικὴν, ὡς ἐάν αἱ ἀναμορφώσεις, αἵτινες παρουσιάζονται εἰς τὰ ἔθνη τῆς χώρας του ὀφειλὸν νὰ φέρωσιν εὐνοϊκωτέρας εἰς τὰ πρὸς τὴν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ σχέδιά του.

Βλέπει τις ὡσαύτως ὅτι ἐνίοτε ἐλπίζει νὰ κατορθώσῃ ν' ἀκουσθῇ ἐν Γαλλίᾳ καὶ συντελέσῃ διὰ τῶν ιδεῶν του νὰ προκαλέσῃ ἐκεῖ ὡς καρπὸν τῆς ἐπαναστάσεως, τὰ κατάλληλα πρὸς ἀνάπλασιν τῆς δημοσίας ἀγωγῆς μέτρα. Ἡ ἐλπίς αὕτη θά ἐφαίνετο ἡμῖν ἀλαζῶν, εἰμὴ ἐγινώσκομεν ὅτι ἤτο τρόπον τινὰ δεδικοιολογημένη διὰ ψηφίσματος τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως. Πράγματι ἐν τῇ πανηγυρικῇ συνεδρίᾳ τῆς Κυριακῆς τῇ 26 αὐγούστου 1792, εἶχεν αὕτη ἀνακηρύξῃ γάλλους πολίτας τοὺς συγχρόνους, οἵτινες εἶχον δοξασθῆ διὰ τῶν ἔργων ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Πεσταλότσης ἦν εἰς τὸν ἀριθμὸν τούτων μετὰ τοῦ Βένθαμ, τοῦ Θωμᾶ Payne, τοῦ Wilberforce, τοῦ Clarkson, τοῦ Οὐάσι-κτάνος, τοῦ Madison τοῦ Klopstock τοῦ Kosciusko καὶ ἄλλων πολλῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν.

Αἱ σχέσεις τοῦ Πεσταλότση μετὰ τοῦ Φίχτιου, οὕτινος αἱ πρὸς τὸν Fellenberg ἐπιστολαὶ μνεῖαν ποιοῦνται, ὑπῆρξαν ἐνδομυχώταται. Ὁ Φίχτιος εἶχε νυμφευθῆ ἰδιαίτεράν φίλην τῆς συζύγου τοῦ Πεσταλότση, τὴν δεσποσύνην Ρὰν ἐκ Ζυρίχης, ἐν ἣ οὗτος συνήθως διέτριβεν· οὕτω ἀληθῆς φιλία συνήθη μετὰ τῶν δύο τούτων ὀρθολογιστῶν, συζύγων τῶν δύο τούτων φίλων. Τῷ 1794 ὁ Φίχτιος εἶχε διέλθει πολλὰς ἡμέρας παρὰ τῷ Πεσταλότση ἐν Richterswyl.

Ὁ γερμανὸς λοιπὸν φιλόσοφος ἐγίνωσκεν ἰδιαίτατα τὸν φιλόανθρωπον Ἐλβετόν, καὶ ἡ σχέσις αὕτη, ὡς θά ἴδωμεν βραδύτερον, συνετέλεσεν

ισχυρῶς νὰ ἐκτιμηθῶσιν ἐν Γερμανίᾳ αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου παιδαγωγοῦ τῆς Ζυρίχης.

Ὁ Πεσταλόττης ὁμιλεῖ συχνάκις εἰς τὸν Fellenberg περὶ ἔργων, περὶ ὧν ἐργάζεται μετὰ ζέσεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ κόπου, ἐν καιρῷ τῆς ἀναψυχῆς μετὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας· ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1797 καὶ εἶναι οἱ μῦθοι καὶ αἱ ἔρευναι ἐπὶ τῆς πορείας τῆς φύσεως ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἀμφότερα ταῦτα διακρίνονται τῶν ἄλλων αὐτοῦ ἔργων ἕνεκα λίαν ἐξεχούσης πολιτικῆς τάσεως.

Τὸ πρῶτον ἐφάνη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὴν παράδοξον ἐπιγραφὴν «εἰκόνας διὰ τὸ ἀλφαβητάριόν μου.» Ἀλφαβητάριον ἐκάλει ὁ Πεσταλόττης τὸν Λεονάρδον καὶ τὴν Γερτρούδην, διότι περιεῖχε τὸ α, β τῆς σοφίας τοῦ λαοῦ· αἱ εἰκόνας, τὰς ὁποίας θέλει νὰ προσθέσῃ ἐκεῖ εἶναι μῦθοι, ὠρισμένοι νὰ δώσωσι σάρκα τρόπον τινα εἰς ἐκάστην γνώμην. Ἡ ἐπιγραφὴ τῶν μύθων δὲν ἐφάνη, ἢ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει τῇ γενομένῃ ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1803, καὶ δὲν ἀρμόζει τελείως τῇ φύσει τῶν συνθέσεων τούτων.

Οἱ μῦθοι οὗτοι εἰσὶ διακόσιοι τριάκοντα ἑννέα τὸν ἀριθμὸν καὶ οἱ πλείστοι τούτων βραχύτατοι. Ἐκαστος δὲ τούτων περιέχει διδασκαλίαν καινοφανῆ καὶ πρωτότυπον, εἴτε ἠθικὴν, εἴτε παιδευτικὴν, εἴτε κοινωνικὴν, εἴτε πολιτικὴν. Ἀναγινώσκων τις τούτους ἐκπλήττεται ἐπὶ τῷ πλούτῳ τῆς φαντασίας τοῦ συγγραφέως, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἰσχύος τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς σκέψεως. Δὲν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν ἰδέαν τινὰ εἰς τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν, ἢ μεταφράζοντες ὀλίγους τινὰς τούτων τῶν μύθων.

8. Ὁ μύκῃς καὶ ἡ χλόη.

Ὁ μύκῃς ἔλεγεν εἰς τὴν χλόην· βλαστάνω ἐν μιᾷ στιγμῇ, ἐνῶ σὺ χρειάζεσαι ὀλόκληρον ὥραν τοῦ ἔτους, ἵνα γίνῃς κάτι τι.— Ἀληθές εἶναι τοῦτο, τὸ ὁποῖον λέγεις, ἀπεκρίθη ἡ χλόη, ἀλλ' ὅμως ἐφ' ὅσον χρόνον ἐγὼ προσκτῶμαι τὰς δυνάμεις μου, σὺ δύνασαι νὰ φανῆς καὶ νὰ ἀφανισθῆς ἑκατοντάκις ἐν τῇ ἀενάῳ ἀχρηστίᾳ σου.

18. Ἡ πηγὴ καὶ τὸ ὄρος.

Ὅτε οἱ ἄνθρωποι ἀπήνθουν τὴν λατρείαν των εἰς τὴν πηγὴν τοῦ ὄρους, αὐτὸ ἔκραζεν. Ἐὰν ἐγνώριζον οὗτοι πᾶν ὅ,τι κρύπτω εἰς τὰ σπλάγχχνα μου, δὲν θὰ ἐτίμων οὕτω τὴν ἀθλίαν ταύτην τοῦ ὕδατος ἐξοδον. Ἡ

πηγὴ τῷ ἀπεκρίθη· με τιμῶσι διότι ἐκρέω, μεταβαίνω εἰς αὐτούς, ποτίζω καὶ γονιμοποιῶ τὴν χώραν των.

26. Οἱ δύο πῶλοι.

Δύο πῶλοι, ὅμοιοι πρὸς ἀλλήλους, ὡς δύο ὡά, περιήλθον εἰς δύο διαφόρους κυρίους. Ὁ εἰς ἠγοράσθη ὑπὸ χωρικοῦ, ὅστις ἐξέυξεν αὐτὸν εὐθὺς εἰς τὸ ἄροτρον· ὁ πῶλος οὗτος κατέστη κακὸς ἵππος. Ὁ ἄλλος ἔλαχεν εἰς ἵπποκόμον, ὅστις τὸν περιεποιήθη, ἤσκησε τὰς καλὰς αὐτοῦ ἰδιοφυίας καὶ ἐγένετο ἰκανὸς ἵππος, πλήρης δυνάμειος καὶ προθυμίας.

Πατέρες καὶ μητέρες, ἐὰν αἱ ἰδιοφυαὶ τῶν τέκνων σας δὲν ἐπιμεληθῶσιν, ἀσκηθῶσι καὶ διευθυνθῶσι πρὸς τὸ ἀγαθόν, θὰ καταστῶσιν ἡμέραν τινὰ οὐ μόνον ἄχρηστοι, ἀλλὰ καὶ βλαβεραί· ὅσω δὲ αἱ φυσικαὶ ἰδιοφυαὶ τῶν τέκνων σας ἤθελον εἶναι μεγάλαι, τόσω θὰ καταστῶσιν ἐπικίνδunami καὶ πονηραί.

53. Ἡ πηγὴ τοῦ Stoffel.

Ὅτε ἡ πηγὴ τοῦ πτωχοῦ καὶ ματαίου Stoffel εἶχε σχεδὸν ἐξαντληθῆ, εἶπεν εἰς τὸν ὑπρέτην του. «Ὅταν δὲν εἶναι κανεὶς παρών, κλεῖε τὸν στρόφιγγα, ἅμα δὲ πλησιάζῃ ξένος, ἀνοίγει τὴν βρύσιν νὰ τρέχῃ.»— «Ἄλλ' οὕτως, ἀπεκρίθη ὁ ὑπρέτης, ἡ πηγὴ θὰ γίνηται χειροτέρα· ἔπειτα θὰ λείψῃ τὸ ὕδωρ συχνάκις ἐν καιρῷ καθ' ὃν θὰ ἔχωμεν ἀνάγκην νὰ λάβωμεν ὕδωρ καὶ ποτίσωμεν.»— Ὁ κύριος ἀπεκρίθη· «Προτιμῶ νὰ πάσχω τὰ πάντα, ἢ νὰ βλέπωσι τὴν βρύσιν μου ἐξηντλημένην.»

72. Ἡ δρυς καὶ ἡ χλόη.

Ἡ χλόη ἔλεγεν εἰς τὴν δρῦν, ἥτις τὴν ἐσκέπαζεν. «Ἐπρωτίμων πολὺ περισσότερον νὰ εἶμαι ἐν ἀνοικτῇ πεδιάδι, ἢ ὑπὸ τὴν σκέπην σου». Ἀχάριστε, ἀπεκρίθη ἡ δρυς, λησμονεῖς, ὅτι καθ' ἕκαστον χειμῶνα σὲ σκεπάζω μετὰ τὰ φύλλα μου;»

Ἄλλ' ἡ χλόη ἀπήντησε· «Τὸ στέμμα σου μοῦ στερεῖ ὁμοίως τὸν ἥλιον, τὴν δρόσον καὶ τὴν βροχὴν· αἱ ρίζαι σου μοῦ ἀφαιροῦσι τὴν τροφὴν τοῦ ἐδάφους, ἐν ᾧ εἰμι πεφυτευμένη, καὶ θέλεις ἀκόμη νὰ σοὶ εὐγνωμονῶ διὰ τὴν ἀκουσίαν σου ἐλεημοσύνην τῶν ξηρῶν σου φύλλων, ὧν

ἡ κόπρος συντελεῖ εἰς τὴν αὐξήσιν σου μόνον καὶ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἀθλίας μου ζωῆς ; »

74. Ὁ βράχος καταστρεφόμενος.

Βράχος, ὅφ' ὄν ἐπὶ αἰῶνας τὰ ποιμνία ἤρχοντο νὰ φυλαχθῶσιν ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ τὴν βροχὴν, εἶχεν ἀποσυντεθῆ ὑπὸ τοῦ χρόνου. Καθ' ἐκάστην ἡμέραν πέτρα ἀπεσπάτο ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἐπιπτεν ἐπὶ τῶν δαμάλεων. Ὡστε ἀπέφευγον αὐταὶ τὸ καταφύγιον τοῦτο, ὑπὸ τὸ ὁποῖον νύχαιστοῦντό ποτε ν' ἀναπαύονται. Ἄλλ' ὁ γέρον βουκόλος, ὅστις κακῶς ἐβλεπε, δὲν ἐνόει τίποτε· ἐνόμιζεν, ὅτι ἡ ἀγέλη του εἶχε βασκανθῆ ἐξ ὀφθαλμοῦ ἐχθροῦ του.

Εἶναι λυπηρὸν νὰ βλέπη τις τὰ ἀρχαῖα καταφύγια νὰ γίνωνται ἐπικίνδυνα ἐρίπεια· εἶναι λυπηρότερον ἀκόμη νὰ βλέπη τις τοὺς ἡγεμόνας τοῦ λαοῦ νὰ μὴ ἐννοῶσι τὸν ἐπερχόμενον κίνδυνον.

80. Ἡ χαλασμένη ὁδός.

Πέτρος. — Εἰμὶ ὠργισμένος ! εἰς καθὲν βῆμα ὁ ποὺς μου προσκρούει ἐπὶ τῶν πετρῶν.

Παῦλος. — Διατί παραξενεύεσαι ; πανταχοῦ συμβαίνει τὸ αὐτό. Ὅταν καταρρίπτωσιν ἀρχαῖον κτίριον, ὁ διαβάτης ἐμποδίζεται πάντοτε ὑπὸ τῶν ῥιπτομένων πετρῶν.

Πέτρος. — Ἄναμφιδόλως, ἀλλ' ἠδύναντο νὰ ἀφαιρέσωσι τὰς πέτρας ἐκ τῆς ὁδοῦ.

Παῦλος. — Μάλιστα, ἀλλ' ἡ ὁδὸς δὲν θὰ διωρθοῦτο διὰ τούτου. . . ἔπρεπε νὰ ἀναγκάζωσι πάντας τὰς καταρρίπτοντας τὰ κτίρια νὰ βαδίζωσιν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων.

86. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ λόφου.

Τρελλός τις, βλέπων λόφον τινὰ κεκαλυμμένον ὑπὸ ὠραίας χλόης, ἐσκέπτετο, ὅτι οὗτος θὰ περιεῖχε καὶ μέχρι τῶν ἐγκάτων αὐτοῦ ἀγαθὴν καὶ γόνιμον γῆν. Ἄνθρωπος ὅμως γινώσκων τοὺς τόπους τὸν ὠδήγησεν εἰς μέρος, ὅπου τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ λόφου ἐφαίνετο· συνίστατο δὲ τοῦτο ἐκ βράχου καὶ χαλικώδους μίγματος.

Οἱ λόφοι τῆς γῆς, εἰ καὶ θαλεροὶ καὶ γόνιμοι, ἔχουσι σχεδὸν πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν γῆν σκληρὰν καὶ ἄγονον. Παρομοίως καὶ ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, ὅσον καὶ ἂν ὑψῶσιν αὐτὴν ἡ καρδία καὶ τὸ πνεῦμα, ἔχει ἐν τῷ αἵματι στρώματα πονηρά, ὁμοιάζοντα πρὸς βράχον καὶ χαλικώδες μίγμα.

Καὶ αὐταὶ αἱ ἐξωτερικαὶ ἐπιφάνειαι, αἱ μᾶλλον ὠραῖαι καὶ ἔξοχοι κατὰ τὴν ἰσχύν, τὴν τιμὴν καὶ ἀνθρωπίνην ἀξίαν, περικλείουσιν ἐν αὐταῖς τὰ ἐλαττώματα τῆς ἡμετέρας φύσεως. Διὰ τοῦτο ὅσῳ ὑψηλὰ ἴσταται τις, πρέπει νὰ ἀκολουθῆ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου « Ἀγρυπνεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ ἐμπέσητε εἰς πονηρόν· τὸ γὰρ πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. »

92. Ἡ φυλλύρα καὶ ὁ βασιλεὺς.

Βασιλεὺς τις, μόνος ὑπὸ φυλλύραν, ἐθαύμαζε τὸ φύλλωμά της καὶ ἔλεγεν « Εἴθε οἱ ὑπήκοοί μου νὰ ἦσαν περὶ ἐμέ, καθὼς τὰ φύλλα ταῦτα περὶ τοὺς κλάδους σου » !

Ἡ φυλλύρα ἀπεκρίθη. « Φέρω ἀκαταπαύστως τὸν χυμὸν τῶν ῥιζῶν μου εἰς ἕκαστον τῶν φύλλων μου ».

97. Ἡ πείρα τρελλοῦ.

Ἐπὶ τῶν ὄχθων ῥυακός τις ἦσαν ὑπερήφανοι λεῦκαι καὶ δρύες ἄτονοι. Ὁ Πέτρος συνεπέρανε, ὅτι ἡ δρῦς εἶναι ἐξαιρετὸν εἶδος δένδρου, καὶ ἡ δρῦς κάκιστον.

Γνωρίζω διδασκάλους, οἵτινες κρίνουσι περὶ τῶν μαθητῶν των, πνευματικούς ποιμένας, οἵτινες κρίνουσι περὶ τῶν ποιμνίων των, ἄρχοντας, οἱ ὅποιοι κρίνουσι περὶ τῶν ὑπηκόων των, ὡς πρὸς τὴν ἰκανότητά των, μετὰ τῆς αὐτῆς σκέψεως, μεθ' ἧς καὶ Πέτρος ὁ τρελλὸς ἔκρινε περὶ τῆς δρυὸς καὶ τῆς λεύκης.

101. Ἡ κατάχρησις τῶν παροιμιῶν.

« Εἶναι ἐν τούτοις λυπηρὸν, ὅτι, χωρὶς τις νὰ τὸ αἰσθάνηται καὶ νὰ τὸ θέλῃ, εἶναι ἠναγκασμένος νὰ φέρηται πολλάκις σκληρῶς πρὸς τὸ ζεῦγος τῶν ἵππων τῆς ἀμάξης του. » Οὕτως ἔλεγεν ἀμαξηλάτης καλός, ὅτε ἔπρεπε νὰ βιάσῃ τοὺς ὑπερπεφορτωμένους ἵππους του νὰ τρέξωσι κατὰ

μικρόν δὲ συνήθισε νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τοὺς λόγους τούτους χωρὶς πολλὴν σκέψιν, ὡσὰν νὰ ἔλεγε *καλὴν ἡμέραν*, ἢ *καλὴν ἑσπέραν*. Οἱ λόγοι οὗτοι ὑπῆρξαν ὀλέθριοι εἰς τὰ δυστυχῆ ὑποζύγια· κατέστησαν οὗτοι παροιμία μεταξὺ τῶν ἀμαξηλατῶν τῆς χώρας. Ἦδη πᾶς ἀχρεῖος καὶ οὐτιδανός, ὅταν κακομεταχειρίζηται τοὺς ἵππους του ἢ τοὺς βόας του, ἐξαιτεῖται παρ' ἑαυτοῦ συγγνώμην, λέγων. «Δὲν δύναται τις νὰ πράξῃ διαφορετικὰ· ὁ ἀμαξηλάτης εἶναι πολὺ ἠναγκασμένος νὰ εἶναι σκληρός, παρὰ τὴν διάθεσίν του καὶ τὴν θέλησίν του».

116. Τὸ αἶσθημα τῆς ἰσότητος.

Ποιμὴν τις ἔτρεφε τὰ πρόβατά του με χόρτον πολὺ λεπτόν, ἀλλὰ παρεῖχεν αὐτὸν ἐξίσου εἰς ὅλα καὶ διὰ τοῦτο ἐν γένει ὅλα ἦσαν ἠύχαριστημένα. Ἄλλ' ἀφοῦ ἐξέλεξε δώδεκα ἐξ αὐτῶν καὶ ἔτρεφε καλλίτερον τῶν ἄλλων, τότε ἐξερράγη δυσἀρέσκεια εἰς τὸ ποιμνιόν του καὶ πολλὰ πρόβατα ἀπέθανον ἐκ λύπης.

117. Τὸ ὄριον τῆς ἰσότητος.

Νάννος ἔλεγεν εἰς γίγαντα· «ἔχω τὰ αὐτὰ δικαιώματα, τὰ ὅποια ἔχεις καὶ σύ.» «Ἀληθές, ἀπεκρίθη ὁ γίγας, ἀλλ' ὁμως σὺ δὲν θὰ ἠδύνασο νὰ με φθάσῃς, ὅταν ἐγὼ βαδίζω.»

160. Ὁ κύριος καὶ οἱ χωρικοὶ του.

«Ἐργάζομαι πολὺ νὰ σᾶς καταστήσω εὐτυχεῖς καὶ εὐχαριστημένους,» ἔλεγε κύριός τις εἰς τοὺς ὑπηκόους του. — «Ἀλήθεια, ἀλήθεια, ἀπεκρίθησαν ὅλοι ὁμοφώνως, καὶ σᾶς εὐχαριστοῦμεν πολὺ διὰ τοῦτο.»

Εἷς μόνον χωρικός ἐσιώπα καὶ τέλος λέγει — «Ὁ κύριος μοὶ ἐπιτρέπει νὰ τῷ κάμω μίαν ἐρώτησιν ; » — « Καὶ διατί ὄχι ; » ἀπεκρίθη ὁ κύριος.

Ὁ χωρικός. — Ἐχω δύο χωράφια ἐσπαρμένα ἀπὸ σίτον, τὸ ἐν ἐκοπρίσθῃ ἀφθόνως, ἀλλ' ἐκαλλιεργήθη κακῶς, καὶ ἐγέμισε ἀπὸ χόρτα πονηρά· τὸ ἄλλο ἐκοπρίσθῃ ὀλιγώτερον, ἀλλ' ἐκαλλιεργήθη κάλλιστα, εἶναι καθαρόν. Τί τῶν δύο θὰ παραγάγῃ πλεῖονα ;

Ὁ κύριος. Τὸ δεύτερον χωράφιον ἀναμφιβόλως, διότι σὺ κατέστησες τὸν σίτον εἰς θέσιν ν' ἀναπτυχθῆ ἑλευθέρως.

Ὁ χωρικός. Κύριε, ἂν λοιπὸν ἀντὶ νὰ μᾶς φορτώνῃς με δῶρα, ἤθελες νὰ μᾶς ἀφήσῃς ἑλευθέρους νὰ κανονίζωμεν τὰς ὑποθέσεις μας μόνονι μας, πιστεύω ὅτι ἠθέλωμεν εὐτυχῆσαι πολὺ περισσότερον.

176. Διὰ τὸ Ζεὺς κατέστησε τὸν λέοντα βασιλέα ;

Τὸ πλῆθος τῶν ζῴων ἦτο ἐνώπιον τοῦ θρόνου του καὶ περιέμενε τὴν ἀπόφασίν του. Τὰ πλείστα τούτων ἐπίστευον καὶ ἠλπίζον ὅτι ὁ ἐλέφας ἤθελεν ἀνακηρυχθῆ βασιλεύς. Ὁ λέων ἦτο ἐκεῖ με ὕψος κυριάρχου, ὡσεὶ ἦτο βασιλεύς. Ὁ ἐλέφας ἐβάδιζεν ἡσυχῶς, παίζων με τὴν προβοσκίδα του, ὡσεὶ προέκειτο περὶ μηδαμινοῦ ζητήματος.

Τότε ἀντήχησεν ἡ φωνὴ τοῦ κυρίου τῆς βροντῆς· ὁ λέων εἶναι ὁ βασιλεύς.

Ὁ λαὸς τὸ ἤκουσε μετ' ἐκπλήξεως καὶ ἔμεινε με στόμα ἀνοικτόν.

«Ἡ ἐκλογή μου κινεῖ τὸν θαυμασμόν σας, εἶπεν ὁ Ζεὺς. Μάθετε ὅτι ὁ ἐλέφας δὲν ἔχει χρεῖαν ὑμῶν ὅπως ἐπαρκῆ εἰς ἑαυτόν, ἔχει τὰ πάντα καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν νοημοσύνην διὰ τοῦτο δίδω εἰς αὐτὸν τὴν ἑλευθερίαν. Ἄλλ' ὁ λέων γινώσκει νὰ προκαλῆ τὸν σεβασμόν, ἐὰν ἔχη χρεῖαν ὑμῶν· διὰ τοῦτο κατέστησα αὐτὸν βασιλέα.

187. Ὁ Μεφιστοφελὴς ἐπαυρεῖ τὴν γλῶσσαν καὶ ἀναίδειαν.

Οἱ ἠγεμόνες τοῦ ἄδου, συγχροτήσαντες συνέλευσιν, παρεποιοῦντο διὰ τὴν ὀλίγην πρόσδον τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀδικίας. Τὰ βίαια μέτρα, ἔλεγον, τὰ ὅποια μεταχειρίζονται οἱ δούλοι μας κατὰ τῶν αἰωνίων ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἀποτυγχάνουσιν ἀπολύτως τοῦ σκοποῦ αὐτῶν. Εἶναι μάταιον νὰ θυσιάζωσιν εἰς τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοὺς μάρτυρας τῆς ἀληθείας, τοὺς ἥρωας τῆς ἀγάπης, καὶ τοὺς ἀφωσιμένους εἰς τὴν δικαιοσύνην. Ὅσον καταδιώκομεν τοὺς ἐχθρούς τοῦ ἄδου, τόσον φαίνονται αὐξάνοντες.

Μετὰ στιγμαίαν σιωπὴν ἠγέρθη ὁ Μεφιστοφελὴς καὶ εἶπεν εἰς τὴν συνέλευσιν.

«Εἶναι ἀληθές ὅτι οἱ δούλοι μας ἀγνοοῦσι παντάπασι, πῶς νὰ προαγάγωσι τὸ βασιλείον ἡμῶν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Πρέπει νὰ καταδιώξωσι τοὺς ἐχθρούς μας, οὐχὶ διὰ τοῦ πυρός καὶ σιδήρου μόνον, ἀλλὰ μάλλιστα διὰ τῆς γλώσσης. Πρέπει νὰ μάθωσι πῶς κάλλιον νὰ ῥίπτωσι κα-

νιορτόν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀνθρώπων διὰ τῶν κενῶν λόγων, νὰ ὑποστηρίζωσι καὶ ἀποδεικνύωσι τὴν ἀδικίαν ὡς δικαιοσύνην καὶ τὸ ψεῦδος ὡς ἀλήθειαν· νὰ παριστῶσι τὸ εὐθὺ ὡς κυρτόν, καὶ τὸ κυρτόν ὡς εὐθὺ, νὰ διαστρέψωσι τὴν ἀλήθειαν εἰς αὐτὸ τὸ στόμα τῶν ἀντιπάλων, πρὶν ἢ τὴν ἐκφράσωσι, νὰ παριστάνωσι πάσας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἀγαθότητος, τῆς εὐνοίας καὶ τῆς ἀγάπης ὡς ἀποτελέσματα τῆς μηδαμινότητος καὶ τῆς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ μόνη δύναμις τῶν ἐχθρῶν μας συνίσταται εἰς τὰ ψιχία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀληθείας, τὰ ὁποῖα ἐρριφθησαν αὐτοῖς ἐξ οὐρανοῦ· ἀλλὰ τὸ δῶρον τοῦτο εὐρίσκεται εἰς ἀσθενεῖς χεῖρας, καὶ διὰ νὰ τοὺς ἀπογυμνώσωμεν ἐκ τούτων ἔχομεν χρεῖαν τῆς ἐκ τοῦ λόγου ἀναιδείας. Δὲν δύναται τις ἱκανῶς νὰ ἐπαινέσῃ τὴν ἀναιδειαν, διότι αὕτη εἶναι πάντοτε συνωδευμένη με μῖσος, ἀδικίαν, σκληρότητα καὶ ψεῦδος· καὶ μὰς χρειάζονται πάντα ταῦτα ἵνα θριαμβεύσωμεν κατὰ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀγάπης, ἀρετῶν, τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς ἔχει δώσει εἰς τὰς ἀσθενεῖς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων.

Ἔλεος ὁ ἄδης ὑπερεπήνεσε τὴν ὀμίλιαν ταύτην τοῦ ἀρχηγοῦ, καὶ πάντες οἱ διάβολοι ὑπήκουσαν.

214. Πῶς τὰ ζῶα ἐννοοῦσι τὴν ἐλευθερίαν.

Ἐλευθερία. Ὁ βασιλεὺς λέων ἠρώτα ἡμέραν τινὰ τὰ ζῶα τί νοοῦσι λέγοντα ἐλευθερίαν.

Ἐλευθερία. Ὁ βοῦς ἀπεκρίθη. — Εἰ μὴ ἐξευγνυόμην εἰς τὸν ζυγόν, ἀλλ' ἤμην πάντοτε εἰς τὸν σταῦλον, τοῦτο θὰ ἦτο δι' ἐμὲ ἡ ἐπιθυμητὴ ἐλευθερία.

Ἐλευθερία. Ὁ λίθικος. — Δὲν θὰ πιστευθῶ ὡς ἐλεύθερος, ἐφ' ὅσον θὰ ἔχω οὐρανόν, καὶ τὸ σῶμά μου κεκαλυμμένον ὑπὸ τριχῶν. Ἄνευ τούτων τῶν μὴ προσηκόντων εἰς ἐμὲ, θὰ ἤμην τέλειος ἄνθρωπος, καὶ ἐπομένως ὄλως ἐλεύθερος.

Ἐλευθερία. Ὁ ἵππος ὁ φορτηγός. — Ὄταν ὁ ὑπηρέτης μου ἀφαιρῇ τὸν χαλινόν, ὅταν οὐδὲν ἔχω πλέον βάρος ἐπὶ τοῦ σώματός μου, τότε αἰσθάνομαι ἑμαυτὸν τελείως ἐλεύθερον.

Ἐλευθερία. Ὁ ἵππος τῆς παρατάξεως. — Ὄταν εἶμαι πλουσίως ἐπεσαγμένος καὶ ἐξευγμένος εἰς ὠραίαν ἄμαξαν πρὸς σύντομον περίπατον, τότε εὐρίσκομαι μᾶλλον ἐλεύθερος ἢ ὁ εὐγενὴς κύριος, ὅστις εἶναι ὀπισθεν ἐμοῦ ἐν τῇ ἀμάξῃ.

Ἐλευθερία. Ὁ ὄνος. — Τότε διάγω βίον ἐλεύθερον, ὅταν δὲν ἔχω ἐπὶ τῆς βάρους μου τίποτε, μῆτε σάκκον μῆτε κόφινον.

Ἐλευθερία. Ὁ τέτιξ. — Ἐάν, ὅταν καταφάγω πάντα τὰ φύλλα τοῦ κλάδου μου, εὐηρεστεῖτό τις νὰ μὲ μεταφέρῃ εἰς ἄλλον κλάδον, ἢ ἐάν ὅλα τὰ φύλλα, τὰ ὁποῖα ὑπεραγαπῶ, ἐτίθεντο εἰς τὸ στόμα μου, ὡ τότε θὰ ἤμην ἐλεύθερος.

Ἐλευθερία. Ὁ ἀλώπηξ. — Θὰ ἤμην ἐλεύθερος, ἂν ἠδυνάμην νὰ εὐρίσκω τὴν λείαν μου ἄνευ τόσης ἀπάτης, ὑπομονῆς καὶ φόβου.

Ἐλευθερία. Ἀνθρωπός τις, ὅστις ἤκουσεν ὅλας ταύτας τὰς ἐξηγήσεις ἔκραξε· «Μόνον τὰ ζῶα ἐπιθυμοῦσι τοιαύτην ἐλευθερίαν.» Εἶχε δὲ δίκαιον. Πᾶσα ἐπιθυμία τῆς ἐλευθερίας ταύτης, ἥτις ἀρμύζει εἰς τὰ ζῶα, φονεύει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν τὸ καθαρὸν καὶ εὐγενὲς αἶσθημα τῆς ἀληθείας ἐλευθερίας.

(Ἐπεταὶ συνέχεια).

Μ Β

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΣΧΟΛΕΙΟΙΣ

(Συνέχ. ἴδ. φυλλ. ἡ σελ. 401).

Ὄταν ὁ παῖς τὸ πρῶτον βλέπῃ ἐλέφαντα, λαμβάνει παράστασιν αὐτοῦ προσεγγίζουσαν. Ἐάν δὲ ἴδῃ αὐτὸν ἔτι τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐν τῇ φύσει καὶ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν ἴσως ἔτι ἐν τῇ εἰκόνι, ἐπαυξάνεται ἡ σαφήνεια τῆς ἀναμνηστικῆς εἰκόνης διὰ τῆς ἐπανειλημμένης ταύτης ἀντιλήψεως. Ἐπὶ τούτων βεβαίως ἐρεῖδεται ὁ γνωστός σχολειακὸς νόμος, «ἡ ἐπανάληψις εἶναι μήτηρ τῶν σπουδῶν» (repetitio est mater studiorum.) Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπανάληψιν ταύτην γίνεται ἰδίως ψυχικὴ λειτουργία, ἥτις ἐπαυξάνει τὴν σαφήνειαν, δηλαδὴ τὴν σύζευξιν τῶν εἰλημμένων διαφόρων ὁμοίων εἰκόνων εἰς μίαν. Ἡ ἀναμνηστικὴ εἰκὼν, ἢ ὁ παῖς ἐκ τῆς πρώτης θεωρίας τοῦ ἐλέφαντος ἔφερεν ἔτι ἐν τῇ ψυχῇ κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν, ἠνώθη μετὰ τῆς νέας παραστάσεως κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν, καὶ ἡ πρώτη εἰκὼν διὰ τῆς δευτέρας ἀντιλήψεως ἀνευεώθη καὶ ἀνεπληρώθη ὡσαύτως διὰ τῆς τρίτης ἀντιλήψεως.

Καλὴ λοιπὸν ἐξοικείωσις καὶ σύνδεσις νέων παραστάσεων πρὸς παλαιὰς γνωστὰς ὑποβοηθεῖ μεγάλως τὴν σαφήνειαν αὐτῶν. Κατὰ τὸ πα-

ρελθόν ἔτος εἶδον παρά τὴν ἀκτὴν κοιμωμένην φώκην ἐπὶ θινός. Παρατηρῶ αὐτὴν ἀκριβῶς. Προσερχομένου ἐγγύτερον καὶ θέλοντος νὰ ἐγγίξω αὐτήν, ἐγείρεται καὶ ἔρπει πρὸς τὴν θάλασσαν, κινουμένη μετὰ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν κατὰ διαλείματα χρόνου. Οὕτως ἔλαβον αὐτῆς παράστασιν τινα.

Μετὰ τινα χρόνον πλέω ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐν λέμβῳ. Βλέπω ἐκεῖ αὐθις τοιοῦτον ζῷον· νῦν κολυμβᾷ αὐτό, καταδύεται ὑπὸ τὸ ὕδωρ καὶ συλλαμβάνει ἰχθύς. Ἡ προτέρα μου παράστασις τῆς κοιμωμένης φώκης ἀναδύεται νῦν αὐθις ἐν τῇ συνειδήσει μου, συναντᾷ τὴν νέαν καὶ ἐνούται μετ' αὐτῆς, ὡς ὁμοίας, εἰς μίαν τελειότεραν καὶ σαφεστέραν παράστασιν διὰ τῆς ἐξοικειώσεως καὶ συνδέσεως τῶν παραστάσεων πρὸς τὰς παλαιὰς γνωστάς.

6. Ἡ σαφήνεια παραστάσεως ἐπαυξάνεται ἐπίσης, ἐὰν μετ' αὐτῆς συνδέηται ἄλλη ἀνομοιοειδῆς παράστασις, ἐὰν μάλιστα καὶ πολλαὶ αἰσθήσεις ἀντιλαμβάνωνται τοῦ ἀντικειμένου. Ἐὰν θέλω νὰ λάβω ἀκριβῆ παράστασιν τοῦ ὕδατος, ὀφείλω οὐ μόνον νὰ ἴδω αὐτό, ἤτοι νὰ παρατηρήσω τὴν διαφάνειάν του, τὸν χρωματισμὸν του, τὴν ὁμαλὴν του ἐπιφάνειαν ἢ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ γνωρίσω τὴν ὑγρότητά του, μαλακότητα καὶ τὴν εὐκολὸν μετακίνησιν του, ν' ἀκούσω τὸν ῥόθον του καὶ τὸ κάχλασμα κτλ.

Τὸ νέον δύναται τις νὰ καταστήσῃ ἐντελῶς σαφὲς ἀναφέρων συγχρόνως καὶ τὴν ἀντίθεσιν του, ἢ ἐπὶ τῶν καθολικῶν παραστάσεων τὴν ἐναντιώσιν του. Ἄλλ' ὅμως περὶ τούτου δὲν ποιούμεθα ἐνταῦθα λόγον περαιτέρω, θέλομεν δὲ μόνον νὰ σημειώσωμεν ἔτι, ὅτι ἡ ἐπιστήμη ποιεῖ ἀκριβῆ διαφορὰν μεταξὺ ἀντιθέσεως ἢ ἐναντιώσεως. Ἀντιθέσεις εἶναι διάφοροι παραστάσεις, ἀμφοτέραι δὲ κεῖνται ἐπὶ μιᾶς ἀρχῆς, ἐξ ὧν ἡ μία εἶναι ἢ μεταβολὴ τῆς ἑτέρας, ὡς π. χ. πράσινον, κυανοῦν καὶ ἐρυθρόν· σφαιροειδές, ὠσειδές, κωνοειδές· ὀξύ, γλυκύ, πικρόν.

Ἐναντιώσεις δὲ ἀμοιβαίως ὅλως ἀναιροῦνται, ἀποφάσκουσιν ἀλλήλας, ὡς τὸ Ναι καὶ Οὐ, χρέος καὶ περιουσία, θετικὸς καὶ ἀρνητικὸς ἀριθμὸς, βαθμὸς θερμότητος καὶ βαθμὸς ψύχους.

Ἐν τέλει δεικνύμεν ἔτι τινα κεφάλαια τῆς διδασκαλίας, ἐν οἷς πρωταγωνιστεῖ ἡ ψυχολογία.

Ὡς ἤδη δεδήλωται, ὁ πυρὴν τῆς πνευματικῆς μορφώσεως ἔγκειται ἰδίως ἐν τῇ ἐξοικειώσει σαφῶν ἐννοιῶν, τῇ κρηπίδι πρὸς τὸ ὀρθῶς κρίνειν καὶ συλλογίζεσθαι, ἤτοι πρὸς τὸ διανοεῖσθαι. Ὁ διδάσκαλος ἄρα ὀφεί-

λει—ὡς καὶ ἀνωτέρω ἤδη μνεία ἐγένετο νὰ γνωρίσῃ τὴν ὁδόν, ἣν ἡ ψυχὴ λαμβάνει πρὸς ἐπίτευξιν σαφῶν ἐννοιῶν. Οὐδεμία δ' ἄλλη εἶναι ἢ αὕτη: παρατήρησις αἰσθητῶν φαινομένων καὶ πραγμάτων (=συγκεκριμένης βάσεως), παραβολὴ τῶν ὁμοίων παραστάσεων, ἀφαίρεσις τῶν τυχαίων γνωρισμάτων καὶ σύνθεσις τῶν οὐσιωδῶν (=θεωρία), εἶτα ἐφαρμογὴ τοῦ οὕτως ἐξαχθέντος ἐπὶ ἄλλων μερικῶν περιπτώσεων. Ὅθεν, ἡ μόρφωσις ἐννοιῶν εἶναι θεωρητικὴ ἐργασία, ἣτις, συνελόντι εἰπεῖν, συνίσταται ἐκ τῶν τριῶν σταδίων, παραδειγμάτων, διδασκαλίας καὶ ἀσκήσεως, ἢ κατὰ ἐπιστημονικὴν ἔκφρασιν (ἐν ἄλλαις λέξεσιν), ἐκ τῶν τεσσάρων ἐιδικῶν σταδίων, σαφηνείας (θεωρία παραδείγματος), συστήματος (ζήτησις τοῦ γενικοῦ) καὶ μεθόδου (ἐφαρμογὴ καὶ ἄσκησις).

Ἄλλ' ἡ ἀληθῶς παιδαγωγοῦσα διδασκαλία, δέον ὡς γνωστόν, οὐ μόνον εἰς τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν καρδίαν νὰ εἰσδύσῃ καὶ νὰ γεννήσῃ φρονήματα, νὰ ἐξευγενίσῃ δὲ τὴν θέλησιν. Οὕτω δὴ γίνεται ἡ ἐρώτησις, ὅποια τις ἀνάγκη νὰ ἦναι ἡ διδασκαλία, ὅπως ἐπενεργῇ παιδαγωγικῶς, ἤτοι εἰσδύῃ εἰς τὸν βυθὸν τῆς καρδίας καὶ μορφοῖ τὸν χαρακτῆρα;

Ἄνευ ψυχολογίας ὁ διδάσκαλος θὰ ἦτο ἐν ἀμηχανίᾳ. Τούτου ἕνεκα ἀληθῆς εὐδαιμονία εἶναι, ὅτι αὕτη παρέχει καὶ τοῦ προβλήματος τούτου τὴν λύσιν. Αὕτη, λέγει, ἡ διδασκαλία σου ἐπενεργεῖ παιδαγωγικῶς, ὅταν γεννᾷ ἐν τοῖς μαθηταῖς ἐκείνην τὴν μόνιμον θείαν τῆς ψυχῆς διάθεσιν, ἣτις συνίσταται ἐν τῇ χαρᾷ ἐπὶ τῇ μαθήσει καὶ ἐν τῷ περαιτέρω αὐτουργῶ ζήλῳ, δηλαδὴ ὅταν διεγείρῃ ἐνδιαφέρον. Ἐκ τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου ἀναπτύσσονται εἶτα, ὡς ἐκ τοῦ κάλυκος τὸ ἄνθος καὶ ὁ καρπός, τὰ ἀγαθὰ φρονήματα καὶ αἱ πράξεις, ἢ μεταβάλλονται, ὡς λόγιος ψυχολόγος λέγει, αἱ παραστάσεις εἰς αἰσθήματα καὶ βούλησιν. Ἐὰν π. χ. ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἱστορίας ὁ τρόφιμος διαθερμαίνεται πρὸς ἀβρὰν εὐνοϊαν καὶ εὐγενὲς φρόνημα δικαιοσύνης, ἀποβαίνουσιν αἱ παραστάσεις καὶ καρποφόροι· ὁ τρόφιμος ζητεῖ εἶτα ἔργῳ νὰ ἐπιδείξῃται τὰ φρονήματα τῆς εὐνοίας καὶ δικαιοσύνης καὶ πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτοῦ, ἀδελφοὺς καὶ φίλους—οὕτω δὴ ἡ διδασκαλία ἐπενεργεῖ παιδαγωγικῶς.

Ἡ ψυχολογία τέλος κελεύουσα νὰ διατάσῃ τις καὶ τὴν ἐκλογὴν τῆς διδακτικῆς ὕλης ἀνά πᾶν σχολικὸν ἔτος, διδάσκει, ὅτι ἡ διδακτικὴ ὕλη (ἐπίσης ὡς ἡ μέθοδος καὶ ἡ μορφή τῆς διδασκαλίας) δέον νὰ ἐφαρμόζῃται πρὸς πάντα τὰ στάδια τῆς μορφωτικῆς ὁδοῦ κατὰ τὴν δύναμιν τῆς ἀντιλήψεως ἢ κατὰ τὴν βαθμίδα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ τροφίμου, ἤτοι

κατὰ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ κατάστασιν, δεόν ἄρα πρῶτον νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν γάλα, εἶτα ἄρτον καὶ κρέας πρὸς πνευματικὴν τροφήν. Τὰ συγχρόνως ἐπιμελούμενα μαθήματα ἢ ψυχολογία καθιστᾷ παιδαγωγικά, κελεύουσα νὰ ἄγῃ τις νήματα ἐκ μιᾶς χώρας ἐννοιωῦν εἰς ἄλλην, ὅπως μὴ ἢ ἐν τῷ τροφίμῳ ἐνότῃς τῆς συνειδήσεως διασπᾶται, διασκορπίζεται καὶ ἀπελαύνηται.

Ἐφθάσαμεν τέλος εἰς τὸν σκοπὸν μας. Naί, ἠθελήσαμεν μόνον νὰ δεῖξωμεν εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν παιδαγωγικὴν ἀξίαν τῆς ψυχολογίας, ἠθελήσαμεν πρὸς τούτους νὰ προτρέψωμεν, ὅπως ἐπιμελήται τις καὶ σπουδάζῃ τὴν ψυχολογίαν πρὸς ἐπίτευξιν ἀκριβοῦς καὶ ἐπιστημονικῆς διδασκατικῆς. Ἡ ψυχολογία εἶναι εἰς τὸν διδάσκαλον ἀληθῶς ἀσφαλὲς ἔρεισμα. Ὁ διδάσκαλος ἔχει λίαν σπουδαίαν θέσιν καὶ ὑψηλὸν ἔργον, δὲν δύναται τις νὰ προσβλέψῃ πρὸς τὸ ἔργον του μετὰ καταφρονήσεως. Τούτου ἕνεκα ἀνάγκη εἶναι νὰ διδάσκηται ἢ ψυχολογία ἀκριβέστερον ἐν τοῖς διδασκαλείοις, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ σπουδάζῃ αὐτὴν διαρκῶς πρὸς περαιτέρω μόρφωσίν του, τὰς δὲ παιδαγωγικάς του πραγματείας ὑπὸ ψυχολογικὴν ὄψιν νὰ ἐξετάζῃ καὶ μετὰ ψυχολογικῆς γνώσεως νὰ διεξέρχεται.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΩΗΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΕΝ ΒΑΥΑΡΙΑΙ

(Συνέχ. καὶ τέλος ἴδε φυλλ. 9. σ. 390)

Ἐν τῷ προγράμματι τούτῳ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα καθορίζονται ὡς «δημόσια ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα, ἐν οἷς διδάσκονται αἱ πρῶται γενικαὶ καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ ἀναγκαῖαι γνώσεις.» — «Μόνον τὸ γενικῶς χρήσιμον καὶ ἐφαρμοσίμον εἰς πᾶσαν τάξιν ἀνθρώπων πρέπει νὰ διδάσκηται ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις.» — Ἐν τούτοις τὰ ὅρια τῆς διδασκαλίας, ἅτινα καταγράφονται ἐν τῷ προγράμματι τούτῳ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εἶναι τόσον ἐκτενῆ καὶ ὑψηλά, ὥστε ἐφαρμοζόμενα μόλις δύνανται νὰ προσεγγίσωσιν εἰς τὰ ἀστικά σχολεῖα, πολὺ δὲ ἦττον εἰς τὰ τῶν ἐξοχωῶν. Ἡ ψυχολογία, ἡ ὑγιεινὴ, τὰ τεχνικὰ μαθήματα καὶ ἡ ἠθικὴ ἀνήκουσι εἰς τὰ ἀντικείμενα τῆς διδασκαλίας τοῦ προγράμματος τούτου. Διὰ τοῦτο κατὰ τὸ ἔτος 1811 ἠναγκάσθησαν νὰ τὸ μεταρρυθμίσωσιν οὕτως,

ὥστε τὰ στοιχειώδη μαθήματα, ἦτοι ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ γραφὴ νὰ ὦσι τὰ πρωτεύοντα. Ὁ οὕτως μεταρρυθμισθεὶς κανονισμὸς τῆς διδασκαλίας, ὅστις ἔτι καὶ νῦν ἰσχύει, καθορίζει ἀκριβῶς τὰ ὅρια τῆς διδασκαλίας τῶν διαφόρων μαθημάτων δι' ἐκάστην τῶν τριῶν βαθμίδων τῆς διδασκαλίας, διακρίνει τὰς γνώσεις ἀπὸ τῶν δεξιότητων, τὴν πρακτικὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τῆς μορφωτικῆς· εἰς ταύτην δὲ τὴν τελευταίαν καταλογίζεται ἡ ἀσκησις τοῦ μνημονικοῦ, τοῦ διανοητικοῦ καὶ τοῦ φανταστικοῦ τῆς ψυχῆς καὶ σχηματίζει αὕτη γενικῶς διὰ τῆς ἀνιούσης ἐποπτικῆς διδασκαλίας μεγάλην ἀντίθεσιν πρὸς τὴν «πολιτικὴν σχολικὴν νομοθεσίαν» τῆς Αὐστρίας. Ὀλίγη δὲ δίδεται προσοχὴ εἰς τὴν μορφωτικὴν δύναμιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. — Διὰ τῆς καλλιτέρας διαρρυθμίσεως καὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν διδασκαλείων ἐλήφθη φροντίς διὰ τὸ μέλλον τῶν δημοτικῶν σχολείων μείζων, ἢ διὰ τοῦ ἄνω μνημονευθέντος» κανονισμοῦ τῆς διδασκαλίας.» Ἐκτὸς τοῦ διδασκαλείου τοῦ Μονάχου (1804) ἰδρύθησαν τῷ 1808 ἔτι τρία, τὸ τοῦ Amberg τὸ τοῦ Bamberg καὶ τὸ τοῦ Innsbruck, ὅπερ ἀνῆκε τότε τῇ Βαυαρία, κατὰ δὲ τὸ 1809 δύο ἕτερα τὸ τῆς Augsburg καὶ τὸ τῆς Nuremberg, καὶ διὰ τῆς «διατάξεως τῶν διδασκαλείων καὶ τῆς μορφώσεως τῶν δημοδιδασκάλων» τῆς 11 Ἰουνίου 1806 εἰσῆχθη ἡ μέθοδος τοῦ Πεσταλότση ἐν τοῖς διδασκαλείοις καὶ τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις τῆς Βαυαρίας.

Κατὰ τὸ 1837 ὑπουργοῦντος τοῦ Ἄβελ ἐγένετο ἐπάνοδος εἰς τὸν δογματισμὸν καὶ ἡ ὑποχρέωσις τῆς φοιτήσεως ἐν τοῖς ἐργατικοῖς σχολείοις καὶ ἐν τοῖς κυριακοῖς ἐξετάθη μέχρι τοῦ 18 ἔτους τῆς ἡλικίας. Ἡ τοιαύτη δὲ διεύθυνσις διεγράφη βεβαίως ἀπὸ τοῦ πνεύματος τῆς διδασκαλίας κατὰ τὸ 1848. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἐν Βαυαρία μέχρι τοῦ ἔτους 1836 θεωρεῖτο τοῦτο ὡς ἴδρυμα τοῦ κράτους· ἔκτοτε ὅμως θεωρεῖται τοῦτο ὡς ἴδρυμα τοῦ δήμου καὶ ὡς τοιοῦτον ὀρίζεται ἐν τῷ νόμῳ τῆς 10 νοεμβρίου 1861. Κατὰ τὸ 1857 ἀνεφάνη ἀντιδραστικὴ τις μεθοδικὴ πρὸς μόρφωσιν τῶν διδασκάλων, ἥτις κατὰ τὸ εἶδος τοῦ πρωσσοικοῦ κανονισμοῦ ἐπέζητει νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν μέχρι τοῦδε καλλιεργουμένην μόρφωσιν τῆς νοήσεως διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς διδασκαλίας ἕλης, ἵνα μὴ ἐν τῷ μέλλοντι «παραγάγῃ σύγχυσιν γνώσεων, ἀλαζονίαν, ἀπίθειαν καὶ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῶν διδασκάλων, τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην.» Συνεπεία ὅμως τῆς ἀντιδράσεως ἦν ἡγεῖρον οἱ διδάσκαλοι καὶ ἡ κοινὴ γνώμη, ἠναγκάσθη αὕτη κατὰ τὸ 1866 νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς νέον κανονισμὸν πρὸς μόρφωσιν τῶν διδασκάλων συντεταγμένον ἐν προ-

δευτικῷ πνεύματι, ὅστις ἀνεγνώριζε τὴν ἀνάγκην γενικῆς καὶ στερεᾶς μορφώσεως τῶν διδασκάλων. Πρὸς τοῦτο ιδρύθησαν πρότυπα σχολεῖα (24 τῶν καθολικῶν καὶ 11 τῶν διαμαρτυρομένων) καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἐπιθεωρητῶν τῶν διδασκαλείων. Τῇ παρακινήσει δὲ τῆς Διαιτήτης καὶ τοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου κατὰ τὸ 1869 ὑπεβλήθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως νομοσχέδιον περὶ ἐκπαιδεύσεως, ὅπερ ὅμως ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας. Πολλοὶ ὅμως βελτιώσεις ἐγένοντο ὅτε ἤτο ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ὁ Luz. Διορίσθησαν δηλονότι εἰδικοὶ ἄνδρες προερχόμενοι ἐκ τῆς τάξεως τῶν διδασκάλων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ὡς σχολάρχαι ἐν τῇ κεντρικῇ ὑπηρεσίᾳ, ἄλλοι ὡς ἐπόπται, καὶ ἐν τοῖς πόλεσι ἀντὶ τῶν κληρικῶν εἰσηγητῶν κοσμικοὶ σύμβουλοι κτλ. Ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ἐξόδων τῶν δημοτικῶν σχολείων τῆς Βαυαρίας ἀνέρχεται εἰς 14,041,680 μάρκας (φρ. 17,552,100), αἵτινες καταβάλλονται πρωτίστως ὑπὸ τῶν δήμων (ἀφοῦ τὸ σχολεῖον εἶναι δημοτικὸν ἴδρυμα) καὶ ὅπου ὁ δῆμος δὲν εὐπορεῖ, ὑπὸ τοῦ κράτους. Αἱ ἐν τῷ ἄνω ποσῷ παρεχόμεναι συντάξεις καταβάλλονται καθ' ὅλοκληρίαν ὑπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου. Ὁ μικρότερος μισθὸς τοῦ δημοδιδασκάλου εἶναι 850 μάρκαι (φρ. 1067,50, ὅστις 10 ἔτη μετὰ τὴν ἐξοδὸν του ἐκ τοῦ διδασκαλείου αὐξάνει κατὰ 90, καὶ οὕτω κατὰ πᾶσαν πενταετῆ ὑπηρεσίαν, ὥστε φθάνει ὁ μισθὸς μετὰ 40 ἐτῶν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ ποσὸν τῶν 1680 μαρκῶν (ἤτοι φράγκων 2100). Διὰ τὴν ἐλευθερίαν ἐν τῷ σχολεῖῳ οἰκισιν ἀφαιροῦνται 25 μάρκαι. Οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων ἐν ταῖς μετρίαις καὶ ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσιν εἶναι διάφοροι καὶ ἄρχονται ἀπὸ 1000, 1400, 1600 μαρκῶν κτλ καὶ φθάνουσιν εἰς τὰς 2200 οἷς προστίθενται καὶ αἱ τῆς πολιτείας συντάξεις. Οἱ ἐπιθεωρηταὶ λαμβάνουσι κατ' ἀρχὰς 750—900 μάρκας, οἱ δὲ βοηθοὶ τῶν σχολείων 650—800. Ὡς σύνταξιν λαμβάνει ὁ δημοδιδάσκαλος 800—1200 μάρκας, ἡ χήρα, τούτου, 300, καὶ τὰ τέκνα τὸ $\frac{1}{8}$ τῆς μητρὸς. Ἡ ἐν τῷ σχολεῖῳ ὑποχρεωτικὴ φοίτησις εἶναι ἐπταετῆς ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ ἔκτου ἔτους τῆς ἡλικίας συμπληρωμένου. Ἐν μὲν ταῖς ἐξοχαῖς ἡ εἰσαγωγή εἰς τὸ σχολεῖον γίνεται κατὰ μᾶϊον, ἐν δὲ ταῖς πόλεσι κατὰ ὀκτώβριον.

Οἱ ἀπὸ 6—9 ἐτῶν μαθηταὶ ἀποτελοῦσι τὴν κατωτέραν τάξιν.

» » 10—11 » » τὴν μεσαίαν »
 » » 12—13 » » ἀνωτέραν »

Λόγοι δικαιολογούντες τὴν μὴ εἰς τὸ σχολεῖον φοίτησιν εἶναι ἡ ἀσθένεια τοῦ μαθητοῦ, ἡ ἀσθένεια τῶν γονέων, κακὸς καιρὸς καὶ δύσβατος

ὁδός. Ὑποχρεωτικὰ μαθήματα ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ ἐν ἰσχύϊ τὴν σήμερον εἶναι. Θρησκευτικὰ (Κατήχησις καὶ ἱερὰ ἱστορία) γλῶσσα (ἀνάγνωσις, γραφή, ὀρθογραφία, γραμματικὴ καὶ ἔκθεσις ἰδεῶν), ἀριθμητικὴ, γεωγραφία καὶ ἱστορία, φυσικὴ ἱστορία καὶ ᾠδική. Ἡ ἰχνογραφία καὶ ἡ γυμναστικὴ εἶναι μόνον ὡς ἐπιτοπλείστον ἐν τοῖς σχολείοις τῶν πόλεων ὑποχρεωτικαί.—Ἡ διδασκαλία ἐν τοῖς καθημερινοῖς σχολείοις τὸν χειμῶνα εἶναι 3 ὥραι πρὸ μεσημβρίας καὶ 2 μετὰ μεσημβρίαν· ἐν τοῖς σχολείοις τῶν ἐξοχῶν τὸ θέρος μόνον 3 ὥραι ἐν ὄλῳ· ἐν τοῖς κυριακοῖς σχολείοις διὰ τοὺς μαθητὰς τοὺς ἐγκαταλιπόντας τὰ καθημερινὰ σχολεῖα αἱ ὥραι τῆς διδασκαλίας εἶναι ἀπὸ 1—3, καὶ φοιτῶσιν εἰς ταῦτα μέχρι τοῦ 16 ἔτους τῆς ἡλικίας. Ἐκτὸς τούτου ὑπάρχουσι προσέτι 967 γεωργικὰ καὶ 300 βιομηχανικὰ σχολεῖα.

Πρὸς μόρφωσιν τῶν διδασκάλων ὑπάρχουσι 33 αὐτοτελεῖ πρότυπα σχολεῖα μετὰ 2374 μαθητῶν, οἵτινες διδάσκονται πάντα τὰ μαθήματα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἀναλυτικώτερον καὶ ἐπὶ πλέον τὴν μουσικὴν, τὴν ἰχνογραφίαν καὶ τὴν γυμναστικὴν. Ἐν τοῖς σχολείοις τούτοις εἰσέρχονται ὅσοι ἐπεράτωσαν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Τὰ διδασκαλεῖα ὀκτῶ τὸν ἀριθμὸν παραλαμβάνουσι τοὺς ἱκανοὺς μαθητὰς τῶν προτύπων σχολείων καὶ διδάσκονται ἐκτὸς τῶν ἄνω μνημονευθέντων μαθημάτων ἄλγεβραν, γεωμετρίαν, ἱστορίαν τῆς φιλολογίας, φυσικὴν, παιδαγωγικὴν καὶ διδακτικὴν, πατριδογραφίαν καὶ λειτουργικὴν. Τὰ διδασκαλεῖα εἶχον τῷ 1881, 1009 μαθητὰς. Πρὸς τούτοις ἡ Βαυαρία κατέχει πεντατάξια σχολεῖα, ἅτινα συννοοῦσι τοὺς μαθητὰς, τῶν προτύπων καὶ τὰς διδασκαλιστάς, καὶ 3 σχολεῖα πρὸς μόρφωσιν τῶν διδασκάλων μετὰ 509 μαθητῶν καὶ 3 διὰ τὰς διδασκαλίσσας μετὰ 341 μαθητριῶν. Τέλος ἐν τῇ Βυρτσβούργῳ ὑπάρχει πρὸ 10 ἐτῶν ἰσραηλιτικὸν διδασκαλεῖον μετὰ 31 διδασκαλιστῶν. Ἡ φοίτησις εἰς τὰ διδασκαλεῖα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καταπληκτικῶς ἠύξησε. Κατὰ τὸ 1877 ὑπῆρχον ἐν συνόλῳ 2943 διδασκαλισταί, τὸ δὲ 1881, 4264. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν νεοσυλλέκτων ἦσαν ἀτελῶς ἐγγράμματοι τῷ ἔτει 1875—761.79 $\frac{0}{10}$, τῷ δὲ 1878—790,56 $\frac{0}{10}$.

(Ἐκ τοῦ Encyclopadisches Handbuch τοῦ Lindner).

ΑΙ ΟΥΣΙΩΔΕΣΤΕΡΑΙ

ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΕΙΣ ΜΟΡΦΑΙ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

(Συνέχ. ἴδ. φυλλ. 8. σελ. 347)

Ἡ διὰ μαθημάτων διδασκαλία.

Σχεδὸν ἐν πᾶσι τοῖς μαθήμασι δύναται νὰ ὀρίξη ὁ διδάσκαλος μαθήματα πρὸς αὐτενέργειαν, ἅτινα οἱ μαθηταὶ ὀφείλουσι νὰ μάθωσι, τὰ μὲν κατ' οἶκον, τὰ δὲ καὶ ἐν τῇ σχολῇ αὐτῇ, καθ' ὃν χρόνον ὁ διδάσκαλος διδάσκει ἄλλας τάξεις. Διὰ τῶν μαθημάτων τούτων ἡ σχολὴ καὶ ἡ οἰκογένεια ἔρχονται εἰς συνάφειαν στενήν· διότι τὰ παιδιά ἐξακολουθοῦσι καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τὴν μάθησιν τῶν εἰρημένων σχολικῶν μαθημάτων, ἔνθα αἱ γονεῖς ἐπιβλέπουσι καὶ ὀδηγοῦσιν αὐτὰ ἀντὶ τοῦ διδασκάλου. Ἡ κατ' οἶκον ἐνασχόλησις εἰς τὰ μαθήματα τῆς σχολῆς κέκτηται σημασίαν μεγάλην πρὸς μόρφωσιν, διότι ἀναγκάζει τὰ παιδιά εἰς τὴν αὐτενέργειαν. Τὰ δ' εἰς τὴν αὐτενέργειαν διδόμενα μαθήματα εἰσὶ φυσικῶς διάφορα κατὰ τὰ διάφορα ἀντικείμενα τῆς μαθήσεως π.χ. ῥητά, κλασσικὰ τεμάχια, ἄσματα, ποιήματα, μαθήματα πρὸς ἀνάγνωσιν, μαθήματα διὰ τῆς σκέψεως μᾶλλον μανθανόμενα π.χ. ζήτησις καταλλήλων παραδειγμάτων εἰς τινὰ γραμματικὸν κανόνα, σύνταξις ἐκθέσεώς τινος, λύσις ἀριθμητικῶν προβλημάτων, μαθήματα τεχνικά, καλλιγραφία, ἰχνογραφία. Μαθήματα δὲ τινὰ δὲν εἶναι λυσιτελεῖς ν' ἀφίνωνται πάντοτε εἰς τὴν τοῦ μαθητοῦ αὐτενέργειαν, ὡς ἡ ᾠδική.

Εἰς τὸν ὀρισμὸν τῶν μαθημάτων τῆς αὐτενεργείας ὀφείλει ὁ διδάσκαλος νὰ καταμετρήσῃ καλῶς τὴν δύναμιν τῶν μαθητῶν. Τὰ μαθήματα δέον νὰ ὦσι μορφωτικά, ἀλλὰ καὶ νὰ δύνωνται οἱ μαθηταὶ νὰ ἐπεξεργάζωνται ταῦτα τελεσφόρως· λίαν εὐκολὰ καὶ λίαν δύσκολα ἀποτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ, πρὸς ὃν δίδονται. Ὡς μέτρον δὲ διὰ τὰ μαθήματα ταῦτα δέον ὁ διδάσκαλος νὰ λαμβάνῃ κατὰ τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τῆς οἰκογενείας, ἢ ἕκαστος μαθητῆς ἀνήκει.

Σημ. Εἰς τὰς ἤδη ἐκτεθείσας μορφὰς τῆς διδασκαλίας προστίθεμεν καὶ τινὰς τρόπους διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου, ἣν συχνὴν χρῆσιν ἐποιεῖτο ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ὁ Ἰησοῦς ἐποιεῖτο χρῆσιν τῆς ἀκρα-

ματικῆς μορφῆς κατ' ἐξοχὴν, σπανιώτερον δὲ τῆς ἐρωτηματικῆς (ἴδε Ματθ. 22, 42). Πρὸς ταῦταις ἀπαντῶμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ τὴν συμβολικὴν, τοπικὴν, γνωμικὴν, παραβολικὴν καὶ τὴν ἀλληγορικὴν μορφήν τῆς διδασκαλίας.

Τὸ ἐκφράζειν ἰδίως διὰ συμβολικῶν πράξεων καὶ σημείων ἦν λίαν σύνθητες παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς. Ἔστωσαν παραδείγματα τῆς Π. Διαθήκης: ὁ προφήτης Μιχαῖος διελὼν νέον μανδύαν εἰς 12 τεμάχια καὶ ἄφεις τῷ Ἱεροβοάμ νὰ λάβῃ ἐξ αὐτῶν δέκα, ἀγγέλλει αὐτῷ, ὅτι μέλλει νὰ γένηται βασιλεὺς τῶν δέκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ.

Ὁ Ἱερεμίας ἀπήγγειλε τοῖς κατοικοῖς Ἱερουσαλήμ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως δι' ἐπισήμου συντριβῆς κεραμίου σκεύους.

Τοὺς μαθητὰς ἀλαζονικῶς ἐρωτῶντας, τίς ἔστι μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὁ Κύριος νοθετεῖ διὰ συμβολικῆς πράξεως· λαμβάνων παιδίον καὶ ἰστάς αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, λέγει «ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.» Ἐκ τοῦ παιδίου ὀφείλου οἱ μαθηταὶ διδαχθῆναι τὴν παιδικὴν αὐτάρκειαν καὶ ταπεινοφροσύνην. (Ματθ. 18, 1—5) Καὶ ἡ νῆψις τῶν ποδῶν.. (Ἰωάν. 13) ἐστὶ συμβολικὴ παραινούσα καὶ αὕτη εἰς ταπεινοφροσύνην καὶ ὑπηρετοῦσαν ἀγάπην. Καὶ τὰ πολυάρηθμα σύμβολα τῆς χριστιανικῆς λατρείας τὰ πλείστα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἀγίας Γραφῆς.

Ἡ ἱστορία καὶ λατρεία τοῦ Ἰσραὴλ ἐστὶ σχεδὸν ἐν ἅπασιν τοῖς μέρεσιν αὐτῆς προεικονικὴ ἢ τοπικὴ, διότι ἀμφότεραι προφητεῖουσαι ἀναφέρονται εἰς τὴν Κ. Διαθήκην· ἔστωσαν παραδείγματα ἡ θυσία, ὁ χαλκοῦς ὄφης, ὁ μέγας Ἀρχιερεὺς, ὁ Ἰωνᾶς, ὄντα πάντα τύπος εἰς Χριστόν.

Ὁ Κύριος ἐνέδωκε πολλάκις τὰς βαθεῖας αὐτοῦ διδασκαλίας διὰ βραχειῶν γνωμῶν· παραδείγματα τούτου ἔχομεν πολλὰ ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ ὄρους διδασκαλίᾳ. Πολλάκις περιέχουσι αἱ γινῶμαι αὗται φαινομενικὰς ἀντιθέσεις· ὡς «μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά, τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ.» «Γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστέραί.» Ὁ θέλων τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν.

Μοναδικὴ εἰς τὸ εἶδος αὐτῆς ἐστὶν ἡ παραβολικὴ μορφή τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ. Παραβολή ἐστὶ πλαστὴ, ἀλλὰ δυνατὴ διήγησις γινομένη πρὸς αἰσθητοποίησιν μιᾶς ἀληθείας τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Τὰ γήινα καὶ οὐράνια ἐνοῦνται παραδόξως ἐν ταῖς παραβολαῖς. Ὄταν ἡ ὕλη τῆς παραβολῆς λαμβάνηται ἐκ τοῦ βασιλείου τῆς φύσεως, ὀνομάζεται συμβολικὴ, ὅταν δὲ ἐκ τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων ἀπολογητικὴ. Συμβολικαί

παραβολαί εἰσιν αἱ τοῦ σπορέως, τῶν ζιζανίων κτλ. ἀπολογητικαὶ ἢ τοῦ πλουσίου καὶ πτωχοῦ Λαζάρου, τῶν δέκα παρθένων. κτλ.

Ἡ ἀλληγορία ἐστὶ παραβολικὴ μεταφορὰ ἀνεπτυγμένη π.χ. ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἀποκαλῆ ἑαυτὸν ποιμένα, τοῦτ' ἐστὶν ἀπλῆ παραβολὴ καὶ μεταφορὰ, ὅπως καὶ ὅταν ἀποκαλῆ τοὺς μαθητὰς ἄλας τῆς γῆς. Ὅταν ὁμοῦς τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως παριστᾷ ἀνεπτυγμένως διὰ πολλῶν καὶ αἰσθητῶν ὑπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ καλοῦ ποιμένου, ὡς ἐν Ἰωαν. 10 ποιεῖ, τοῦτ' ἐστὶν ἀλληγορία. Ἀλληγορίαὶ εὐρίσκονται καὶ ἕτεραι ἐν Ἰωαν. 15,1. Μάρκ. 3,6—9. Ἐφεσ. 6,13—17.

Σ. ΟΛΥΜΠΙΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Τ Α Ξ Ι Σ Δ'.

Ἡ γαλῆ.

Σκοπός. Σήμερον θὰ διαλάβωμεν περὶ τῆς γαλῆς.

1. Στάδιον. Τίς δύναται νὰ μᾶς ἐκθέσῃ συνοπτικῶς ὅ,τι γνωρίζει περὶ τῆς γαλῆς; (Ἡ περιγραφὴ νὰ γίνῃ ὑπ' αὐτῶν τῶν μαθητῶν ὡς ἐξῆς α) χρησιμότης β) κατοικία γ) σῶμα). Πῶς δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν τὴν γαλῆν, ἐπειδὴ διακρίνεται ἐν ταῖς οἰκίαις ἡμῶν;—Τίς γνωρίζει ἕτερα τοιαῦτα ζῶα;—

2. Στάδιον.

Διήγησις.

Περιγραφὴ τῆς γαλῆς.

Ἡ Γαλῆ (οἰκιακὴ) ἔχει σῶμα εὐμηκες ($\frac{45}{100}$ τοῦ μ.) οὐρὰν μακράν, μεγαλειτέραν τοῦ ἡμίσεος μήκους τοῦ σώματος αὐτῆς ($\frac{25}{100}$ τοῦ μ.), πόδας βραχεῖς καὶ στρογγύλην κεφαλὴν. (ἐπισκόπησις γαλῆς τινος κομιζομένης ἐν τῇ παραδόσει.) Τὸ δέρμα αὐτῆς εἶναι μαλακὸν καλυπτόμενον ὑπὸ

τριχῶν ἐπίσης μαλακῶν, αἵτινες ποικίλουσι κατὰ τὸ μήκος, τὴν λεπτότητα καὶ τὸ χρῶμα· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φέρουσι στιγμαῖς ἢ λωρίδας ποικιλοχρόους, ἐνίοτε δὲ οὔσαι καταμέλαναι καὶ σπανιώτερον κατάλευκοι. Ἡ γαλῆ ἔχει ἐπὶ τῶν χειλέων τῆς μακρᾶς τρίχας ὡς μύστακας, αἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς ὄργανα τῆς ἀφῆς καὶ διαβιβάζουσι τοὺς κραδασμοὺς εἰς τὰ χεῖλη. Ἡ γλῶσσα αὐτῆς εἶναι τραχεῖα, ἔχουσα ἐξογκώματά τινα κερατοειδῆ καὶ σκληρά. Οἱ ἐμπρόσθιοι ὀδόντες εἰσὶν λίαν μικροί, οἱ κυνώδοντες μεγάλοι, ὀλίγον κυρτοὶ καὶ ὀξεῖς, οἱ δὲ γόμφιοι ἔχουσιν ὀξεᾶ κυρτώματα. Ὁ μέγιστος τῶν γομφίων καλεῖται κάρχαρος καὶ ἐμπροσθεν μὲν αὐτοῦ κείνται οἱ διάκενοι ὀδόντες, ὀπισθεν δὲ ἐπὶ τῆς ἄνω σιαγόνος μικρὸς τις ὀλίγον ἀμβλής, καλούμενος κυρτός. Τύπος τῶν ἐφ' ἐκάστης σιαγόνος ὀδόντων: $\frac{3}{2}$. $\frac{1}{4}$. $\frac{2}{2}$. $\frac{1}{2}$. $\frac{1}{4}$ —30 ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ καὶ $\frac{2}{2}$. $\frac{1}{4}$. $\frac{1}{2}$. $\frac{1}{4}$ —ἐν τῷ γήρατι.

Τὰ βραχεᾶ ὦτα τῆς γαλῆς ἐπολήγοντα εἰς ὀξὺ εἰσὶν ὀρθὰ καὶ ἐντὸς ψιλὰ. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῆς εἰσὶ μεγάλοι καὶ κυανοποῖ, αἱ δὲ κόραι αὐτῶν εἰς μὲν τὸ φῶς συστέλλονται καὶ ἀποτελοῦσι γραμμὴν, εἰς δὲ τὸ σκότος διαστέλλονται. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἀνοιγόμενοι γίνονται στρογγύλοι καὶ χρυσιζοῦσιν ἐν τῷ σκότει. Ὁ λαιμὸς τῆς γαλῆς εἶναι βραχύς. Οἱ βραχεῖς πόδες αὐτῆς οἱ μὲν πρόσθιοι ἔχουσι πέντε δακτύλους, οἱ δὲ ὀπίσθιοι τέσσαρας. Πάντες δὲ οἱ δάκτυλοι εἰσὶν ὀπλισμένοι δι' ὀνύχων γαμφῶν καὶ ὀξυτάτων, οὓς συστέλλει μὲν θωπευομένη, διαστέλλει δὲ ἐξαγριουμένη.

Ἡ ὄρασις τῆς γαλῆς εἶναι ὀξυτέρα ἐν τῷ σκότει, ἢ ἐν τῷ φωτί. Ἡ ἀκοὴ αὐτῆς εἶναι ὀξεῖα καὶ στρέφει τὸ κοίλωμα τῶν ὠτων πρὸς τὸ μέρος ἐνθα ἀκούει ἤχον ἢ ελαφρότατον ψόφον. Ἡ φωνὴ τῆς γαλῆς ἠπία μὲν οὔσα, ἐμφαίνει ἐπίκλησιν, βαρεῖα δὲ ἔριν. Ὅταν δὲ προπαρασκευάζεται πρὸς ἄμυναν κατ' ἐχθροῦ ἢ καὶ προκαλῆ αὐτόν, ἐκπέμπει ὑπόκωφον καὶ γοερὸν μηκηθμὸν ἢ δασύν τινα λαρρηγγώδη ἤχον, κυρτοῦσα σῶμα καὶ τὴν ῥάχην.

Ἡ γαλῆ ἕνεκα τῶν ἰσχυρῶν μυῶν καὶ νεύρων καὶ τῶν ὀξέων αὐτῆς ὀνύχων ἀναρριχᾶται μετὰ μεγάλης εὐκινήσιας, ἀναπηδᾷ καὶ καταπηδᾷ ἀφ' ἱκανοῦ ὕψους οὕτως, ὥστε ἴσταται πάντοτε ἐπὶ τῶν ποδῶν. Ἡ γαλῆ ζῆ εἰς πᾶν μέρος ἐνθα διαμένουσιν ἄνθρωποι· μόνον δὲ εἰς τὰ περὶ τοὺς πόλους δὲν ἀκολουθεῖ τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ πατρις αὐτῆς δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις ἦτο οἰκιακὸν ζῶον καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἱερά· ἐκείθεν δὲ περὶ τὴν δεκάτην ἑκατονταετηρίδα ἐξηπλώθη

ἐφ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην. Τρέφεται ἰδίως ἐκ μυῶν, μικρῶν πτηνῶν, ἰχθύων καὶ ἐντόμων. Ἐν τῇ οἰκίᾳ δίδουσιν αὐτῇ γάλα, κρέας ἐφθὸν ἢ βραστόν, φυτικάς οὐσίας. Ἄγαπᾷ ὑπερβολικῶς ἀρωματικά φυτά, καὶ ἰδίως τὴν νάρκον (βαλλερίαναν).

Ἡ γαλῆ ἐστὶ χρησιμώτατον οἰκιακὸν ζῶον ἕνεκα τῆς ἐμφύτου αὐτῆς τάσεως πρὸς τὸ καταδιώκειν ἀπεινώς τοὺς μῦς, πρὸς δ' ἐνεδρεῖν ἀτενώς προσβλέπουσα πρὸς τὸ μέρος, ἔνθα αἰσθάνεται ὅτι ὑπάρχει ἡ ἄγρα, ἅμα δὲ τῇ ἐμφανίσει αὐτῆς, χάρις εἰς τὴν ἐλαστικότητα τῶν δακτύλων αὐτῆς ὁρμᾶ δι' ἐνὸς σκιρτήματος καὶ συλλαμβάνει αὐτήν· εἶτα παίξασα ἰκανῶς μετὰ τοῦ θύματος, θανατόνει αὐτό. Οὕτω δὲ φιλοπράγμων ἐστίν, ὥστε πρὸς ἐξάσκησιν τῆς θηρευτικῆς αὐτῆς ιδιότητος ἔχει τὸ ὁρμέμφυτον νὰ παίζῃ καὶ μετὰ διαφόρων ἀψύχων μικρῶν ἀντικειμένων ἢ καὶ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ γαλῆ ἀγαπᾷ σφόδρα τὴν καθαριότητα, λείχεται συχνότατα διὰ τῆς γλώσσης, δὲν ἀνέχεται ὁμῶς νὰ βρέχεται δι' ὕδατος. Ἡ γαλῆ ἔχει μεγάλην κλίσιν πρὸς τὴν ἀρπαγὴν. Ἐνῶ δὲ εἶναι χειροῆτης ἐν τούτοις ἔχει ἀντίθετον χαρακτῆρα πρὸς τὸν κύνα, οὐσα λίαν ἄπιστος, δολία καὶ ἐπίβουλος καὶ προσκολλημένη μετ' ἀμετατρέπτου κλίσεως πρὸς τὴν κατοικίαν αὐτῆς μᾶλλον ἢ πρὸς τὸν κύριον. Ἡ γαλῆ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἡδὴ ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῆς τίκτει ἅπαξ, εἶτα δὲ καὶ δις τρία μέχρι πέντε μικρῶν, τυφλῶν ὄντων μέχρι τῆς ἐνάτης ἡμέρας, πρὸς δ' δεικνύει μεγάλην στοργήν, καὶ προφυλάττει αὐτὰ ἀπὸ τοῦ ἄρρενος, ὅστις ἐπιβουλεύεται αὐτά. Γυμνάζει δὲ αὐτὰ φύσει ὄντα φιλοπαίγμονα εἰς τὴν θήραν τῶν μυῶν, οὓς παραβάλλει αὐτοῖς. Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς γαλῆς φημίζετα ἢ τῆς Ἀγκύρας διὰ τὰς μακρὰς μελαίνας καὶ στιλπνὰς αὐτῆς τρίχας. Ἐκ τοῦ δέρματος τῆς γαλῆς κατασκευάζονται διφθέραι.

Ἡ γαλῆ σπανίως ζῆ ὑπὲρ τὰ δώδεκα ἔτη.

Συνδιάλεξις—διασάφησις—συγκέντρωσις καὶ ἐπανάληψις τῶν οὐσιωδέστερων.

3. **Στάδιον.** Σύγκρισις τῆς γαλῆς πρὸς τὸν κύνα.

- α) μέγεθος ἀμφοτέρων
- β) κεφαλή, ὀδόντες, γλώσσα ἀμφοτέρων
- γ) ὄνουχες γαλῆς, κυνὸς καὶ
- δ) τροφή, χρησιμότης καὶ προσόντα γαλῆς καὶ κυνός.

4. **Στάδιον.** Διατί δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τὴν γαλῆν εἰς τὴν

τάξιν τῶν ἀρπακτικῶν; Ποῖα τὰ ἴδια χαρακτηριστικὰ αὐτῶν; Δείξον ἐν τῷ πίνακι ἢ ὀνόμασον ἕτερα ἀρπακτικά ζῶα!

Ἡ γαλῆ ἀνήκει εἰς τὴν ὁμοταξίαν τῶν θηλαστικῶν ζῶων, εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀρπακτικῶν.

Οἱ μαθηταὶ νὰ γράψωσιν ἐν τῷ τετραδίῳ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς γαλῆς ὡς καὶ τὴν τάξιν τῶν ζῶων, εἰς ἣν ἀνήκει.

5. **Στάδιον.** Ὡς θέμα δεδόσθω συνοπτικὴ περιγραφή τῆς γαλῆς.

Ἄναζητήσις ἐτέρων ὁμοίων γνωστῶν ζῶων. Συνοπτικὴ περιγραφή αὐτῶν.

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΤΑΞΙΣ Β'.

Πρόσθεσις καὶ Ἀφαίρεσις. 1

1. Χωρικός τις ἔστειλεν τοὺς 4 ὑπηρετάς του, τὰς 2 ὑπηρετρίας καὶ 8 ἐργάτας εἰς τοὺς ἀγρούς διὰ νὰ θερίσωσιν· ἔπειτα ὑπῆγε καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν 3 υἱῶν του· ἡ δὲ γυνὴ του μετὰ τῆς θυγατρὸς ἔμεινε ἐν τῇ οἰκίᾳ. Πόσοι ἐθερίζον εἰς τοὺς ἀγρούς; πόσαι ἔμειναν ἐν τῇ οἰκίᾳ; πόσοι δὲ παρεκάθησαν τὸ ἑσπέρας εἰς τὴν τράπεζαν μαζῇ μὲ τοὺς ἐργάτας;

Λύσις:

α) $4 + 2 + 8 + 3 = 17$

β) $1 + 1 = 2$

γ) $4 + 2 + 8 + 3 + 2 = 19$.

2. Ἀγοράσας τις ἓνα ὄνον ἔδωκεν εἰς τὸν πωλητὴν τὰ ἐξῆς ποσά: 10 δρ. εἰς χαλκόν, 20 δρ. περισσοτέρας τούτων εἰς χαρτονομίσματα καὶ εἰς χρυσὸν τόσας, ὅσας ἔδωκεν ὁμοῦ εἰς χαλκόν καὶ χαρτονομίσματα. Ἄντὶ πόσων δραχμῶν ἠγοράσθη ὁ ὄνος;

1) Ἐλήφθησαν ἐκ τῶν ἄρτι ἐκδοθέντων προβλημάτων ἀριθμητικῆς ὑπὸ Π. Μπιτσάνη καὶ Σπ. Ὀλυμπίου.

Λύσεις:

- α) 10
- β) $10 + 20 = 30$
- γ) $30 + 10 = 40$.
- δ) $10 + 30 + 40 = 80$.

3. Πρωτὰν τινὰ τοῦ μαίτου ἢ μικρὰ Μαρία ἠρίθμει εἰς τὸν κῆπον τὰ ῥόδα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀνοίξει· τὰ λευκὰ ἦσαν 58, τὰ δὲ ἐρυθρὰ 29. Ἐκ τῶν λευκῶν ἔκοψε 15 καὶ ἐκ τῶν ἐρυθρῶν 13 διὰ νὰ κάμῃ μίαν ἀνθοδέσμην. Πόσα ῥόδα ἐν ὅλῳ εἶχον ἀνοίξει; Πόσα λευκὰ καὶ πόσα ἐρυθρὰ ἔμειναν ἐπὶ τῶν ῥόδων; Ἐκ πόσων ῥόδων συνέκειτο ἡ ἀνθοδέσμη;

Λύσεις:

α) $58 + 29$

α') Ὁ 58 σύγκειται ἀπὸ 5 δεκάδας καὶ 8 μονάδας. Ὁ 29 ἀπὸ 2 δεκάδας καὶ 9 μονάδας. 5 δεκάδες καὶ 2 δεκάδες κάμνουσι 7 δεκάδας. 8 μονάδες καὶ 9 μονάδες κάμνουσι 17 μονάδας, ἤτοι 1 δεκάδα καὶ 7 μονάδας. 8 δεκάδες ἰσοδυναμοῦσι μὲ 80 μονάδας καὶ 7 μονάδας 87 μον. λοιπὸν εὐρίσκομεν 87.

α'') $58 + 29 = \alpha$) $50 + 20 = 70$ β) $8 + 9 = 17$ γ) $70 + 10 = 80$.

δ) $80 + 7 = 87$.

α''') $58 + 29 = 87$ ῥόδα.

β) $58 - 15$

β') Ὁ 58 σύγκειται ἀπὸ 5 δεκάδας καὶ 8 μονάδας· ὁ 15 ἀπὸ μίαν δεκάδα καὶ 5 μονάδας· ἀπὸ 5 δεκάδας ν' ἀφαιρέσωμεν 1 δεκάδα μένουσι 4 δεκάδες· ἀπὸ 8 δὲ μονάδας ν' ἀφαιρέσωμεν 5 μένουσι 3, λοιπὸν 4 δεκάδες ἰσοδυναμοῦσι μὲ 40 μονάδας καὶ $3 = 43$.

β'') $58 - 15 = \alpha$) $50 - 10 = 40$ β) $8 - 5 = 3$. γ) $40 + 3 = 43$.

β''') $58 - 15 = 43$

γ) $29 - 13$

γ') Ὁ 29 σύγκειται ἀπὸ 2 δεκάδας καὶ 9 μονάδας· ὁ 13 ἀπὸ 1 δεκάδα καὶ 3 μονάδας. Ἀπὸ 2 δεκάδας ν' ἀφαιρέσωμεν 1 δεκάδα μένει 1 δεκάς· ἀπὸ 9 μονάδας ν' ἀφαιρέσωμεν 3 μονάδας, μένουσιν 6 μονάδες· λοιπὸν 1 δεκάς κάμνει 10 μονάδας καὶ $6 = 16$.

γ'') $29 - 13 = \alpha$) $20 - 10 = 10$ β) $9 - 3 = 6$ γ) $10 + 6 = 16$.

γ''') $29 - 13 = 16$

δ) $19 + 13 =$

δ') Ὁ 15 σύγκειται ἀπὸ 1 δεκάδα καὶ 5 μονάδας. Ὁ 13 ἀπὸ 1 δεκάδα καὶ 3 μονάδας. 1 δεκάς καὶ 1 δεκάς κάμνουσι 2 δεκάδας. 5 μονάδες καὶ 3 μονάδες κάμνουσιν 8 μονάδας· 2 δεκάδες ἰσοδυναμοῦσι μὲ 20 μονάδας καὶ 8 μον. 28.

δ'') $15 + 13$ α) $10 + 10 = 20$ β) $5 + 3 = 8$ γ) $20 + 8 = 28$.

δ''') $15 + 13 = 28$.

Κατὰ τοὺς ὑποδειχθέντας τρόπους νὰ λυθῶσι καὶ τὰ ἐξῆς:

4) Κρεωπώλης τις ἠγόρασεν 100 ζῶα. Ἐκ τούτων τὰ 17 ἦσαν βέες, τὰ 35 αἶγες, τὰ δὲ λοιπὰ πρόβατα. Πόσα πρόβατα ἠγόρασε;

5) Κῆπός τις ἔχει 96 δένδρα. Ἐκ τούτων τὰ 24 εἶναι μηλέαι, τὰ 39 πορτοκαλεῖαι, τὰ 12 κερασεῖαι καὶ τὰ λοιπὰ λεμονεῖαι. Πόσας λεμονεῖας ἔχει;

6) Ἀνεχώρησα ἀπὸ μίαν πόλιν καὶ μετὰ 6 ὥρας ἔφθασα εἰς ἄλλην· ἀνεχώρησα καὶ ἀπὸ αὐτὴν καὶ μετὰ 5 ὥρας ἔφθασα εἰς τρίτην· ἀνεχώρησα καὶ ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἔφθασα εἰς τετάρτην μετὰ τόσας ὥρας, ὅσαι παρήλθον διὰ νὰ φθάσω ἀπὸ τὴν πρώτην εἰς τὴν τρίτην. Ἐπὶ πόσας ὥρας ὠδοιπόρησα;

7) Ποιμὴν τις ἔχει 18 κριοὺς, 39 ἀμνάδας καὶ 24 ἀρνία. Πόσα πρόβατα ἔχει ἐν ὅλῳ;

8) Εἷς τι σχολεῖον φοιτῶσιν 83 μαθηταί. Ἐκ τούτων οἱ 26 φέρουσι τὸ πρόγευμά των εἰς τὸ σχολεῖον. Πόσοι τρώγουσιν εἰς τὴν οἰκίαν των;

9) Τὸ βιβλίον τῆς Ἄννης ἔχει 16 φύλλα. Ἡ Ἄννα ἀνέγνωσε τόσας σελίδας, ὅστε ὑπολείπονται ἀκόμη 7 ὅπως ἀναγνώσῃ ὅλον τὸ βιβλίον. Πόσας σελίδας ἀνέγνωσε;

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΤΑΞΙΣ Α'.

Ἐποδειγματικὴ διδασκαλίαι περὶ τῶν γραμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου.

Σκοπός. Σήμερον θὰ μάθωμεν νὰ διακρίνωμεν ὡς πρὸς τὴν φωνὴν τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου.

1. *Βαθμίς*. Εἶπατε λέξεις τινάς. Οἱ μαθηταὶ λέγουσί τινας. Μαθητῆς γράφει μίαν τῶν λέξεων τούτων ἐπὶ τοῦ πίνακος. (ὁ διδάσκαλος διορθοῖ αὐτήν). Ἄλλος ἔπειτα γράφει ἄλλην. Καὶ ὁ διδάσκαλος γράφει τοιαύτας. Ὁ διδάσκαλος ἐρωτᾷ ἔπειτα τοὺς μαθητὰς περὶ μιᾶς ἐκάστης λέξεως, ἐκ τίνων γραμμάτων αὕτη συνίσταται, σχηματίζει δὲ ὁ διδάσκαλος δύο στήλας ἐπὶ τοῦ πίνακος ὀριζοντίους, καὶ γράφει ἐν αὐταῖς αὐτὰ κατὰ τὴν φωνὴν αὐτῶν. π. χ. γαλῆ. Ἐν τῇ πρώτῃ θὰ γράφωμεν, λέγει ὁ διδ. τὰς τελείας φωνάς, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τὰς μὴ τοιαύτας. π. χ. Προφέρατε τὸ πρῶτον γράμμα γ. Εἶναι τελεία φωνὴ ἢ ἀτελής; Διατί εἶναι ἀτελής; Ὡστε αἱ ἀτελεῖς φωναὶ μόλις ἀκούονται. Ἐπειτα προφέρατε τὸ α. Τί εἶναι τοῦτο, τελεία ἢ ἀτελής φωνή; Τελεία. Διατί εἶναι τελεία; Διότι ἡ φωνὴ αὕτη ἀκούεται καθαρῶς, ὅταν τὴν προφέρωμεν. Οὕτω καὶ τὸ λ. καὶ τὸ η. Ἐπειτα καὶ ἐκ τῶν ἄλλων λέξεων μέχρις οὗ γραφῶσιν εἰς τὴν πρώτην στήλην ὅλαι αἱ τέλειαι φωναί, ἐν δὲ τῇ ἄλλῃ στήλῃ αἱ μὴ τέλειαι. Τὰς τυχόν δις ἢ πολλάκις ἀπαντῶσας φωνάς γράφομεν μόνον ἅπαξ ἐν ἐκάστῃ στήλῃ.

2. *Βαθμίς*. Πόσας τελείας φωνάς ἔχομεν; α, ε, ι, η, ο, υ, ω. Τὰς τελείας ταύτας φωνάς ὀνομάζομεν *φωνήεντα*. Πόσας μὴ τελείας φωνάς ἔχομεν; Τὰς μὴ τελείας φωνάς ὀνομάζομεν *σύμφωνα*.

3. *Βαθμίς*. Οἱ μαθηταὶ διακρίνουσι τὴν διαφορὰν τῶν φωνηέντων ἀπὸ τῶν συμφώνων. Ποῖα ἐκ τούτων προφερόμενα ἀκούονται καθαρῶς, καὶ ποῖα ἀκούονται ὀλίγον μόνον; Ὅταν θέλω νὰ φωνάξω τινα μακρὰν ὄντα, τίνα φωνὴν πρέπει νὰ μεταχειρισθῶ, ἵνα μὲ ἀκούσῃ; τελείαν ἢ οὐ;

4. *Βαθμίς*. Ποῖον εἶναι τὸ ἀπλούστερον τῶν φωνηέντων εἰς τὴν γραφὴν; τὸ ι. Μὲ τί ὀμοιάζει; ποῖον τὸ συνθετώτερον; τὸ ω. Γράψατε κατὰ σειρὰν τὰ φωνήεντα ἀρχόμενα ἀπὸ τὰ ἀπλούστερα καὶ βαίνοντες πρὸς τὰ συνθετώτερα. (ι, υ, ο, ε, α, η, ω). Πόσα εἶναι τὰ γράμματα τοῦ ἐλληνικοῦ ἀλφαβήτου;

5. *Βαθμίς*. Γράψατε εἰς τὰ τετράδιά σας τὰ ἑπτὰ φωνήεντα χωριστὰ καὶ τὰ 17 σύμφωνα χωριστὰ εἰς ἰδιαιτέραν στήλην. Ἄς εἴπωσι οἱ μαθηταὶ ἀπὸ μνήμης τὰ φωνήεντα καὶ τὰ σύμφωνα χωριστὰ.

Μ. Β.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

«*Εγχειρίδιον γραμματικῆς γέρας ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ τὰς διατάξεις τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης συντεταγμένον, εἰς τεύχη τρία πρὸς χρῆσιν τῆς ἐν τοῖς ἀστικοῖς καὶ δημοτ. σχολείοις μαθητεούσης νεολαίας ἀμφοτέρων τῶν φύλων.* Ἐκδοσίς δευτέρα ἐπισημημένη καὶ ἐπιδιορθωμένη. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, πωλεῖται ἐν τῷ ἐν Γαλατᾷ βιβλιοπωλείῳ τῶν ἀδελφῶν Δεπάστα 1887.» Εἰ καὶ περὶ γραμματικῆς ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ ὑπάρχει διαφορὰ γνώμων καὶ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν καὶ ὡς πρὸς τὸ ποιὸν καὶ τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας, ἡμεῖς ὅμως διελθόντες τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο τῆς γραμματικῆς, ἥτις φαίνεται οὔσα ἔργον τοῦ ἰκανωτάτου ἐν τοῖς δημοδιδασκάλοις κ. Ν. Εὐσταθίου, εὖρομεν αὐτὸ κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν μεθοδικῶς συντεταγμένον καὶ σύμφωνον τὴν ἕλῃν αὐτοῦ πρὸς τὰς δυνάμεις τῶν παιδῶν τῶν διαφόρων τάξεων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Διὰ τοῦτο συνίσταμεν τὸ βιβλίον τοῦτο τοῖς κ. δημοδιδασκάλοις, ἵνα χρῶνται αὐτῷ πρὸς διδασκαλίαν εἰς τὰ σχολεία των.

Μ. Β.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ

Πολλὰ σχεδιάζονται νομοθετήματα ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Δημοσίας Ἐκπαίδευσως ἀφορῶντα εἰς τὴν διάλυσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων καὶ συγχώνευσιν αὐτῶν μετὰ τῶν δημοτικῶν. Ἐκ τῶν τριῶν δηλαδὴ τάξεων τοῦ Ἑλλην. σχολείου, ἡ μὲν τρίτη ἢ ἀνωτάτη συγχώνευσται εἰς τὰς τοῦ γυμνασίου, αἱ δ' ἄλλαι δύο συμπύσσονται εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, ἅτινα θ' ἀποτελῶνται ἐξ ἑξ. τάξεων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διεύθυνσις τῶν ταιούτων πλήρων σχολείων ἀνατίθεται εἰς τοὺς ἐλληνοδιδασκάλους, ὧν οἱ πλεῖστοι στεροῦνται παιδαγωγικῆς μορφώσεως, πρόκειται νὰ σχηματισθῇ ἐν τινι νήσῳ μονότακτον διδασκαλεῖον, ἔνθα οἱ ἀπαιδευγῆται οἱ ἐλληνοδιδασκαλοὶ θὰ διδάχθωσι τὴν παιδαγωγίαν, διδακτικὴν καὶ μεθοδολογίαν. Ἄγνοομεν ἐν τίνι νήσῳ θὰ σχηματισθῇ τὸ μονότακτον τοῦτο διδασκαλεῖον, φρονοῦμεν ὅμως ὅτι θὰ ὑπερῆχθη ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν καὶ ὅτι ἔδρα αὐτοῦ θὰ ὀρισθῇ ἡ Κέρκυρα... Ἀφοῦ οἱ ἀναμορφωταὶ διώρθωσαν τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν διὰ τοῦ νόμου περὶ ἀμεταθέτου καὶ ἄλλων γελοίων νομοθετημάτων, ἤδη τρέπονται εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς δημοτικῆς καὶ μέσης συγχρόνως. Λίθον ἐπὶ λίθου οἱ εὐλογημένοι οὗτοι μεταρροθμίζονται καὶ ἀναμορφωταὶ ἔχουσι σκοπὸν νὰ μὴ ἀφῆσωσιν ἐκ τοῦ παιδευτικοῦ ἡμῶν οικοδομήματος.

— Κατὰ τὰς ἐπισήμους ἡμῶν πληροφορίας εἰς ὁκτακοσίου ἀνέρχονται οἱ ἐν τῷ κράτει ὑπηρετοῦντες γραμματῶδες διδάσκαλοι, ἰδιαιτέρος δὲ ὑπάλληλος εἶναι διωρισμένος ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς ἐκπαίδευσως ἔχων τὸ ἔργον

τοῦ γράφειν ἐν πρωτοκόλλῳ τὰ ὀνόματα τῶν καθ' ἡμέραν χειροτονουμένων τοιούτων. Τὸ χερίστον δὲ πάντων εἶναι ὅτι καὶ ἐν ταῖς πρωτευούσαις τῶν δήμων ἤρξαντο διοριζόμενοι τοιοῦτοι, παυομένων τῶν τακτικῶν διδασκάλων.

— Ἐξακολουθοῦσιν ἔτι καὶ νῦν οἱ διορισμοί, παύσεις καὶ μεταθέσεις τῶν δυστυχῶν δημοδιδασκάλων ἀναγράφομέν τινες ἐκ τῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως τοῦ ὁκτωβρίου καὶ ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα.

— Τοποθετοῦνται αἱ δημοδιδασκάλισσαι Παναγιώτα Στεφοπούλου ἐκ τοῦ Γ' δημ. σχολείου τῶν θηλέων Ἀθηνῶν εἰς τὸ Β' Ἀθηνῶν, καὶ Σοφία Γαλανοῦ ἐκ τοῦ Β' εἰς τὸ Γ'.

— Διορίζεται ἡ δημοδιδάσκαλος Ἑλένη Κωστοπούλου εἰς τὸ ἐν Τριπόλει δημοτικὸν σχολεῖον τῶν θηλέων.

— Διορίζεται ὁ δημοδιδάσκαλος Α. Ἀνδριτσόπουλος εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἁγίου Πέτρου τοῦ δήμου Πάρωνος.

— Μετατίθενται οἱ δημοδιδάσκαλοι Θεόδωρος Παπαμάρκου ἐκ Μαγούλας (Σπάρτης) εἰς Κυπαρίσσια (Γόρτυνος).

— Ἀπολύεται ὁ δημοδιδάσκαλος ἁγίου Βασιλείου τοῦ δήμου Γλυπίας Δημήτριος Τζάθας.

— Ἐγένετο δεκτὴ ἡ παραίτησις τῆς ἐν τῷ Α' δημοτικῷ σχολείῳ τῶν θηλέων Πειραιῶς δημοδιδασκαλίσσης Μαρίας Ν. Κωνσταντινίδου, ἐκφραζομένης αὐτῆς εὐαρεσκείας διὰ τὴν μάκρὰν καὶ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν τῆς.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ

— Γαλλία.—Κατὰ τὴν ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἔχει ὑπὸ μελέτην νομοσχέδιον ἐπιτρέπον τοῖς δημοδιδασκάλοις τῶν σχολείων τῶν ἀγροτικῶν δήμων, ν' ἀφιερῶσιν ὥρας τινὰς καθ' ἑβδομάδα εἰς διδασκαλίαν τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων τῆς γεωργίας καὶ τῆς πρὸς χρῆσιν τῶν γεωργῶν λογιστικῆς, ὡς καὶ τῆς χορηγητέας προστασίας εἰς τὰ εὐεργετικὰ πτηνὰ καὶ ἔντομα. Βραβεῖα δ' ἐπὶ τούτοις θ' ἀπονέμονται τοῖς διακριθησομένοις ἐν ταῖς σπουδαῖς αὐτῶν μαθηταῖς.

— Γερμανία.—Ἡ 27 γενικὴ συνέλευσις τῶν γερμανῶν δημοδιδασκάλων (Allgemeine deutsche Lehrerversammlung) ἐγένετο ἐν Γόττη τῇ 31 μαΐου μέχρι 2 ἰουνίου. Τὸ σπουδαιότατον τῶν ζητημάτων, ἐξ ὧν συνεζητήθησαν, ἦτο τὸ τῆς διδασκαλίας τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων. Ὁ ἐλευθερόφρων ἐφημέριος Bähring εἰσηγήσατο γνώμην, ἔχουσαν τὰ ἐξῆς πορίσματα. «Τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ παρέχῃ εἰς τὸν λαὸν τὸ οὐσιῶδες μέρος τῆς θρησκείας, καὶ τὸ ὅποσον ἀνήκει κοινῶς καὶ ἄνευ διακρίσεως εἰς πάσας τὰς χριστιανικὰς διαιρέσεις.— Ἡ ἀποστολὴ τοῦ σχολείου εἶναι νὰ συμφιλιώῃ τὰ διεστῶτα, καὶ νὰ μὴ ὑποδαλιῇ τὰς θρησκευτικὰς διαιρέσεις.» Ὁ λόγος τοῦ Bähring ἐχειροκροτήθη· οἱ πάντες δὲ συνεφώνησαν εἰς τοῦτο. Ἐν ἄλλῃ συνεδρίᾳ ὁ σύλλογος ἀπεφάνθη περὶ καταργήσεως τῶν ἐξετάσεων ἐν τοῖς δημοτικῶν σχολείοις.

Μ. Β.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Περὶ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ὡς καθιδρύματος ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας.

Περὶ τοῦ ἔργου τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι τὸ πρῶτον καὶ κυριώτατον καθίδρυμα χρήσιμον πρὸς ἀγωγὴν καὶ παιδείαν. Καλεῖται δὲ δημοτικόν, διότι ὁ προορισμὸς αὐτοῦ εἶναι νὰ ἀναθρέψῃ καὶ παιδέυσῃ πάντας ἐν γένει τοὺς δημότας, ἄνευ διακρίσεως κοινωνικῆς τάξεως, ἢ ἐπαγγέλματος ἢ φύλου. Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι ἡ γενικὴ στοιχειώδης σχολή.

Ἡ ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ παρεχομένη ἀγωγή καὶ παιδείαις εἶναι διττὴ πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ. Ἐκπαιδεύει δὲ τοῦτο πολιτικῶς, ἂν παρέχῃ εἰς τοὺς παῖδας τοῦ λαοῦ πάσας τὰς γνώσεις, αἵτινες εἶναι ἀπαραίτητως ἀναγκαῖαι εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων αὐτῶν, ὡς μελῶν τῆς πολιτείας· διὰ τῶν παρεχομένων τοῖς παισὶ γνώσεων διευκολύνεται οὐ μόνον ἡ ἐκπλήρωσις τῶν πολιτικῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων, ἀλλὰ καταβάλλεται καὶ ἡ βλάβη πρὸς περαιτέρω μόρφωσιν ἐν τοῖς διαφόροις ἐπαγγέλμασιν· ὁ εκπαιδευόμενος ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ παῖς καθίσταται ἱκανός, ἵνα ἀσπασθῇ βιωτικὸν τι ἔργον καὶ εὐδοκιμήσῃ ἐν αὐτῷ. Ἐκπαιδεύει δὲ θρησκευτικῶς, διότι διδάσκει τοὺς παῖδας τοῦ λαοῦ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι οὐ μόνον μέλος τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι ὅτι ἔχει καθήκοντα οὐ μόνον πρὸς ἑαυτὸν καὶ

πρὸς τὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ὄν ἐκεῖνο, ὅπερ ἔπλασε τὸν κόσμον καὶ προνοεῖ καὶ φροντίζει περὶ αὐτοῦ. Τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς χριστιανοῦ, ἐν τῷ δημοτικῷ μάλιστα σχολεῖω διδάσκονται. Πρὸς δὲ τούτοις τὸ δημοτικὸν σχολεῖον κέκληται νὰ ὑποστηρίξῃ καὶ συνεχίσῃ τὴν ἀγωγὴν τὴν ἐν τῷ οἴκῳ παρεχομένην. (1)

Τὴν πολιτικὴν δὲ καὶ θρησκευτικὴν μόρφωσιν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον παρέχει διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀναγκαίων γνώσεων καὶ δεξιοτήτων.

Πρὸς ἀπόκτησιν δὲ τούτων ὁ παῖς διδάσκεται ἀνάγκωσιν, γραφῆν, ἀριθμητικῆν, θρησκευτικὰ μαθήματα καὶ τὰς ἀναγκαίας ἀρχὰς τῶν πραγματικῶν γνώσεων. Οὐδὲν τούτων τῶν μαθημάτων ἐξ οὐδενὸς δημοτικοῦ σχολείου πρέπει νὰ ἐλλείπῃ. Τὰ μαθήματα ταῦτα εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, ὃν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον προτίθεται. Εἰς τὰ μαθήματα ταῦτα δύναται νὰ δοθῇ ἀνάλογος ἐπέκτασις, ἀλλὰ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βαθμίδος, εἰς ἣν ἴσταται τοῦτο, καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διδασκάλων, τῶν διδασκόντων ἐν αὐτῷ, ὡς καὶ τῶν τάξεων, ἐξ ὧν τοῦτο ἀποτελεῖται. Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ὡς διεμορφώθη σήμερον, περιέχει ἐκτὸς τῆς ἀναγκαιοτάτης ἀνωτέρω μνημονευθείσης πεντάδος καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος, τὴν πατριδογραφίαν, τὴν γεωμετρίαν τὴν φθικὴν καὶ τὴν γυμναστικὴν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ δημοτικὴ σχολὴ εἶναι γενικὸν τοῦ λαοῦ παιδευτήριον, ἀπαιτεῖται, ἵνα πάντες οἱ παῖδες αὐτοῦ ἄνευ διακρίσεως διδαχθῶσιν ἐν αὐτῇ. Ὁ μὴ παιδευθεὶς ἐν δημοτικῷ σχολεῖῳ καὶ ἐπομένως μὴ κεκτημένος τὴν ἐν αὐτῷ παρεχομένην ἀνάπτυξιν τοῦ νοῦ καὶ μόρφωσιν τοῦ ἥθους ἀδικεῖ οὐ μόνον ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ τὴν πατρίδα. Τούτου ἕνεκα ἐνομοθετήθη παρὰ πάντων τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν ἡ γενικὴ ὑποχρεωτικὴ φοίτησις εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ποιναὶ ὠρίσθησαν εἰς τοὺς παραβαίνοντας τὸ καθήκον τοῦτο γονεῖς. (2).

(1) Ἡ δημοτικὴ σχολὴ σκοπὸν ἔχει νὰ παιδαγωγῆσιν τοὺς παῖδας ἠθικῶς καὶ θρησκευτικῶς, ν' ἀναπτύξῃ τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἐνέργειαν, νὰ προικίσῃ αὐτοὺς διὰ τῶν πρὸς περαιτέρω μόρφωσιν διὰ τὸν βίον ἀπαιτουμένων γνώσεων καὶ δεξιοτήτων καὶ νὰ κατὰβῃ τὸ θεμέλιον διὰ τὴν μόρφωσιν ἱκανῶν ἀνθρώπων καὶ μελῶν τῆς κοινωνίας. (Ἀυστριακὸς νόμος τῆς 14 Μαΐου 1869). Ὁ ἐλληνικὸς νόμος τοῦ 1834 οὐδὲν λέγει περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

(2) Τοῦτο καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ τοῦ 1834 ἐθεσπίσθη, ἀλλ' οὐδέποτε ἐφηρμόσθη. Τὸ περὶ τούτου ἄρθρον ἔχει ὡς ἑξῆς. «Ἄρθρ. 6. Ὅλοι οἱ εἰς δῆμον, ἔχοντα σχολεῖον δημοτικόν, ἀνήκοντες παῖδες ἀπὸ τοῦ 5 συμπληρωμένου μέχρι τοῦ 12 συμπληρωμένου ἔτους τῆς ἡλικίας των, χρεωστοῦν νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ σχολεῖον.

Εἰς γονεῖς μὴ ὑποχρεοῦντας τὰ τοιαύτης ἡλικίας τέκνα των νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ σχο-

Ἐν τοῖς καλῶς κατηρτισμένοις εὐρωπαϊκοῖς δημοτικοῖς σχολείοις ἡ φοίτησις εἶναι ὀκταετής (ἀπὸ τοῦ 6 μέχρι τέλους τοῦ 14 ἔτους τῆς ἡλικίας). Παρ' ἡμῶν δὲ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι ἀτελές. Ἡ κυβερνήσις δὲν ἔχει διατάξει τὰ περὶ τούτου ὠρισμένως. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ νόμος ὀρίζει τὸ 5ον ἔτος ὡς χρόνον εἰσόδου εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ὡς χρόνον ἐξόδου τὸ 12, ἔπεται, ὅτι ὠρισεν ὡς χρόνον φοιτήσεως ἑπταετὲς διάστημα. Ἄλλ' ἵνα ὁ παῖς διανύσῃ ἑπταετὲς διάστημα ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ, πρέπει ἀναγκαιῶς τοῦτο νὰ σύγκειται ἐξ ἑπτὰ τάξεων· οὐδὲν ὅμως σχολεῖον ἔχει τοσαύτας τάξεις. Παρ' ἡμῶν ὑπάρχουσιν ἐνεργοῦντες τρεῖς διαφοροὶ τύποι δημοτικοῦ σχολείου 1) Τρεῖς ἢ τέσσαρες τάξεις ὑπὸ ἐνὸς διδασκόμεναι διδασκάλου, ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ δωματίῳ. 2) Τέσσαρες τάξεις ὑπὸ δύο διδασκόμεναι διδασκάλων (ἕκαστος τούτων ἔχων δύο τάξεις ἠνωμένας ἐν ἐνὶ δωματίῳ). 3) Πέντε τάξεις ὑπὸ τριῶν ἢ πλείονων διδασκάλων διδασκόμεναι ἐν διαφόροις δωματίοις. Τὸ πρῶτον εἶδος εἶναι τὸ ἀτελέστατον, ἀλλὰ καὶ τὸ μᾶλλον διαδεδομένον· ἐπικρατεῖ δὲ τοῦτο ἐν τοῖς χωρίοις μάλιστα καὶ ταῖς πρωτευούσαις μικρῶν δήμων. Ἐχει μὲν τὸ προτέρημα νὰ εἶναι ὀλιγοδάπανον, ἀλλ' ἡ διδασκαλία δὲν δύναται νὰ εἶναι πλήρης. Πολλὰ μαθήματα ἢ ἐλλείπουσι τελείως ἢ διδάσκονται ἀτελῶς. Τὸ τοιοῦτον σχολεῖον εἶναι σχολεῖον τῆς ἀνάγκης. Ἐν τοῖς τοιούτοις σχολείοις ὁ μηχανισμὸς εἶναι τοιοῦτος· ὁ διδάσκαλος διδάσκει μίαν τάξιν, αἱ δὲ ἄλλαι ἐργάζονται ἰδιαιτέρως ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν αὐτοῦ. Τὸ τοιοῦτον εἶδος πλησιάζει πρὸς τὸν μέχρι πρό τινας χρόνου ἐν ἰσχύϊ ἀλληλοδιδασκτικὸν τρόπον, διότι ὡς ἐκεῖ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα δὲν ἀποκλείεται σκόπιμος χρῆσις μαθητῶν πρὸς ἐπαράληψιν καὶ ἀσκήσιν τῶν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἤδη διδαχθέντων, ἐὰν γίνηται ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ διδασκάλου οὕτως, ὥστε νὰ εἶναι μόνον βοήθεια ἐν τῇ ἐμμέσῳ διδασκαλίᾳ. (Ἰδ. Λινδνέρου παιδαγωγικὴν μετὰφρ. X. Παπαδοπούλου σελ. 264).

Ἀνώτερον καὶ πληρέστερον εἶδος δημοτικοῦ σχολείου εἶναι ἡ λεγομένη ἀστικὴ σχολὴ (Bürgerschule). Ἡ τοιαύτη σχολὴ παρέχει πλήρη κατὰ τὸ δυνατόν καὶ αὐτοτελεῆ κύκλον διδασκαλίας, καὶ εἶναι ἀναγκαῖα εἰς πάντα παῖδα μὴ θέλοντα νὰ ἀκροασθῇ μαθημάτων ἐν ἀνωτέρᾳ μέσῃ σχολῇ.

λεῖον, ἐπιβάλλεται δι' ἐκάστην ὥραν ἀπουσίας τοῦ παιδὸς ἀπὸ τοῦ σχολείου πρόστιμον ὄχι ὀλιγώτερον τῶν δέκα λεπτῶν, μὴ υπερβαῖνον δὲ τὰς πενήτηντα δραχμάς.

Διὰ τοὺς ἐβδομάδας ἢ καὶ μῆνας λείψαντας παῖδας ἀπὸ τοῦ σχολείου, ἐπαυξάνεται ἡ ποινὴ διὰ τῆς ἀναλόγως βραδυτέρας αὐτῶν ἀπολύσεως ἀπὸ τοῦ σχολείου.»

Σημ. 1. Δημιουργός τῆς ιδέας τῆς σημερινῆς δημοτικῆς σχολῆς εἶναι ὁ Κομένιος, ἡ δὲ ἐκτέλεσις ταύτης τῆς ιδέας ἀνήκει εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν. Ἐν τῇ «Μεγάλῃ Διδακτικῇ» ἀναπτύσσει τὴν ἤδη ἐν τῇ προμετωπίδι ἐκφρασθεῖσαν ιδέαν, ὅτι «ἐν τῇ σχολῇ πρέπει νὰ διδασκῶσι πάντες τὰ πάντα.» Κατ' αὐτὸν ὀφείλει ἡ σχολὴ νὰ εἶναι ἀληθὲς ἐργαστήριον τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου», οὐχὶ δὲ «οἰκία τρόμου», ἢ βασιανιστήριον τῶν πνευμάτων». Ὑπισχνεῖται τοιαύτην διάταξιν τῆς σχολῆς, ὥστε δι' αὐτῆς I. νὰ μορφώνηται σύμπασα ἡ νεολαία· II. καὶ δὴ ἐν παντί, ὅ,τι δύναται νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον σοφόν, χρηστὸν καὶ ἅγιον· III. αὕτη ἡ μόρφωσις ὡς προπαρασκευὴ πρὸς τὸν βίον νὰ συντελεῖται πρὸ τῆς ὥριμου ἡλικίας· IV. νὰ κατορθώνηται ἄνευ πληγῶν, ἄνευ σκληρότητος ἄνευ οἷας δήποτε βίας, κατὰ τὸ δυνατόν εὐκόλως, εὐαρέστως καὶ οἰοεὶ αὐτομάτως· V. νὰ παιδαγωγῆται ὁ παῖς οὐχὶ εἰς μόρφωσιν ἐπιδεικτικὴν καὶ ἐπιπόλαιον, ἀλλ' εἰς μόρφωσιν ἀληθῆ καὶ βίαιον, δηλ. νὰ ἐθίζηται τὸ λογικὸν πλάσμα, ὁ ἄνθρωπος, νὰ καθοδηγῆται οὐχὶ ὑπὸ ξένου λογικοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἰδίου, νὰ μὴ ἀναγινώσκῃ καὶ μανθάνῃ περὶ τῶν πραγμάτων ἐκ τῶν βιβλίων ξένας δόξας ἢ καὶ νὰ διατηρῆ καὶ ἀπομνημονεύῃ αὐτάς, ἀλλὰ νὰ εἰσδύῃ αὐτοτελῶς εἰς τὰς ῥίζας τῶν πραγμάτων καὶ ν' ἀποκτᾷ τὴν ἀληθῆ κατανοήσιν, ὡς καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῶν.

Περὶ τῆς καθαρότητος τῶν ἡθῶν καὶ τῆς εὐσεβείας πρέπη νὰ συμβαίη τὸ αὐτό. VI. αὕτη ἡ μόρφωσις νὰ συμβαίη οὐχὶ μετὰ κόπου, ἀλλ' ὅλως εὐκόλως.

Σημ. 2. Περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς δημοτικῆς σχολῆς ὁ Δειστερβέγιος ἀποφαίνεται ὡς ἐξῆς. «Ἐὰν θέλῃ νὰ κατανοήσῃ τις τὴν ὅλην σπουδαιότητα τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος, ἅς φαντασθῆ πάσας τὰς σχολὰς χώρας τινὸς κλειομένας καὶ τὴν νεολαίαν αὐξάνουσαν ἄνευ διδασκαλίας· πλήρης βαρβαρότητος ἤθελον ἐπέλθει ἀμέσως. Εἶναι μὲν αἱ ἀνώτεραι σχολαὶ καὶ τὰ πανεπιστήμια οἱ φορεῖς τῆς ὑψίστης μορφώσεως, ἀλλὰ τὰ θεμέλια αὐτῆς καταβάλλει ἡ δημοτικὴ σχολή. Ἡ δημοτικὴ σχολὴ εἶναι τὸ τὰ μάλιστα ἀναγκαῖον μέλος ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῆς δημοσίου ἀγωγῆς, διότι εἶναι τὸ θεμελιωδέστατον μέλος αὐτῆς. Αὕτη ἡ ιδέα πρέπει νὰ ἐπαυξάνῃ μόνον τὴν εὐσυνειδησίαν τοῦ διδασκάλου»¹⁾.

¹⁾ Αὐτόθι παρὰ Δινδόνερῳ σελ. 265.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ σχολείου πρὸς τὸν οἶκον.

Ὁ ἄνθρωπος ἅμα ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον γεννᾶται τόσον ἐνδεής, ὥστε δὲν δύναται νὰ ζήσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ. Τὰ ζῶα γεννῶνται πολὺ ὑπέρτερα τούτου, διότι ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῶν στιγμῆς, καθ' ἣν ἐμφανίζονται ἐπὶ τῆς γῆς, δύναται διὰ τοῦ ἐνστίγματος νὰ ἐξοικειωθῶσι πρὸς τὸν περικυκλοῦντα αὐτὰ κόσμον, ὥστε καὶ τὴν μητέρα των νὰ παρακολουθῶσι καὶ τὴν τροφὴν των νὰ ζητῶσι. Ὁ ἄνθρωπος μόνος δὲν δύναται νὰ ζήσῃ ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν ἐνηλίκων.

Κατὰ τὸν Πεσταλότσην ἡ πρώτη ὥρα τῆς διδασκαλίας τοῦ παιδὸς εἶναι ἡ ὥρα τῆς γεννήσεως. Εὐθὺς ἅμα τὰ αἰσθητήρια αὐτοῦ γένωνται δεκτικὰ νὰ δέχωνται ἐντυπώσεις ἐκ τῆς περικυκλοῦσης φύσεως, ἔκτοτε ἄρχεται διδασκόμενος ὑπ' αὐτῆς. Κατὰ τὸ πρῶτον ὅμως ἔτος τῆς γεννήσεώς του ἡ ἀγωγή παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς θεραπείας τοῦ σώματος· ἡ ἀγωγή εἶναι κυρίως τροφή.

Ὁ παῖς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νηπιακῆς ἡλικίας διέρχεται ἐν τῷ πατρικῷ αὐτοῦ οἴκῳ. Ἐκεῖ κατὰ τὰ πρῶτα 5 ἔτη μανθάνει νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ διακρίνῃ τὰ περίξ αὐτοῦ πρόσωπα καὶ πράγματα· μανθάνει πρὸς τούτοις νὰ ὀνομάζῃ αὐτὰ καὶ ἐκφράζῃ διὰ λέξεων τὰς ἐπιθυμίας του, τὰς χρεῖας του, τὰ αἰσθήματά του. Πάντα δὲ ταῦτα μανθάνει ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν τῆς φύσεως καὶ ὑπὸ τὴν καθοδηγίαν τῶν γονέων του. Οἱ γονεῖς εἶναι οἱ πρωτίστως καλούμενοι πρὸς ἀγωγὴν τῶν τέκνων των. Ὁ οἶκος κατὰ τὰ πρῶτα πέντε ἔτη μετασχηματίζεται εἰς σχολήν, ἐν ἣ ὁ πρῶτος αὐτοῦ διδάσκαλος καὶ παιδαγωγὸς εἶναι οἱ γονεῖς καὶ ἰδίᾳ ἡ μήτηρ. Τούτου δ' ἕνεκα ὁ οἶκος κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν μετωνομάσθη ὑπὸ τοῦ Κομενίου *μητρικὴ σχολή*.

Ἄλλ' οἱ γονεῖς δὲν δύναται καὶ πέραν τῆς νηπιακῆς ἡλικίας τῶν τέκνων των νὰ ἐξακολουθῶσι μόνον ὄντες παιδαγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι. Οἱ γονεῖς ἔχουσι χρεῖαν βοηθῶν πρὸς τοῦτο. Δύο τινὰ ἐμποδίζουσιν αὐτοὺς εἰς τὸ παιδαγωγικὸν τοῦτο ἔργον 1) ἡ ἔλλειψις τοῦ ἀναγκαίου χρόνου, καὶ 2) ἡ ἔλλειψις ἱκανότητος.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον λέγομεν τὰ ἐξῆς· ὁ παῖς μέχρι τοῦ ἔκτου ἔτους τῆς ἡλικίας του διέρχεται τὸν βίον του μανθάνων ἄνευ τάξεως καὶ

σχεδίου· ὁ παῖς παίζει· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἔκτου ἔτους ἡ παιδιὰ πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ κανονικῆς διδασκαλίας. Τὸ παίζειν πρέπει κατὰ τὸ πλεῖστον νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ διαδεχθῇ αὐτὸ τὸ *μανθάνειν*· τὸ μανθάνειν πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀποκλειστικὴ ἐργασία τοῦ παιδός. Ἄλλ' ἡ ἐργασία αὕτη ἵνα γένηται ἀποτελεσματικὴ ἀπαιτεῖ πολὺν χρόνον. Ποῦ ὅμως δύναται οὗτος νὰ εὑρεθῇ, ἀφοῦ ἡ μήτηρ εἶναι ἀπασχολημένη εἰς τὰ τοῦ οἴκου, ὁ δὲ πατὴρ ἕξω τοῦ οἴκου πρὸς πορισμὸν τοῦ καθημερινοῦ ἄρτου ;

Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον δὲ λέγομεν τὰ ἐξῆς· ὁ παῖς ἵνα μορφωθῇ καὶ παιδαγωγηθῇ, ἔχει χρῆσαν τῆς προσοκλήσεως *γνώσεων* καὶ *δεξιότητων*· ἀλλ' αὐταὶ ἵνα προσκτηθῶσιν, ἀπαιτοῦσιν ἄνθρωπον ἴδιον ἔργον αὐτὸ τοῦτο ἔχοντα τὸ παιδεύειν καὶ παιδαγωγεῖν. Αἱ ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνίας ὡς πρὸς τὴν παιδευσιν τῶν τέκνων εἶναι πολλαὶ καὶ ποικίλαι, αὐξάνουσι δὲ ὁσημέραι καὶ πολλαπλασιάζονται. Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἔλλοτε ὀλίγα τινα προσέφερε πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μορφωτικοῦ καὶ παιδευτικοῦ σκοποῦ του, ὃν προτίθεται, σήμερον ὅμως προσφέρει σύστημα γνώσεων ὑπὸ μεθοδικὴν καὶ βαθμιαίαν παρεχομένην διδασκαλίαν. Ἐνεκα λοιπὸν τούτων ἀπαιτεῖται *ειδικότης* γνώσεων, ἃς ὁ διδάσκαλος μόνος δύναται νὰ ἔχη.

Ἀποδειχθείσης δὲ ἀναγκαστικῆς ἰδίας τάξεως ἀνθρώπων, ἔργον ἔχοντων τὸ διδάσκειν, ἔπεται, ὅτι ἐκάστη οἰκογένεια ἔχει χρῆσαν ἐνὸς τοιούτου οἰκοδιδασκάλου. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν δι' ἕκαστον παιδα ἔχοντα ἀνάγκην διδασκαλίας νὰ εὑρεθῇ καὶ ἴδιος διδάσκαλος, διὰ τοῦτο ἡ οἰκογένεια ἔχει ἀνάγκην δημοτικῶν σχολείων. Καθὼς δὲ ὁ οἶκος ἔχει χρῆσαν τοῦ σχολείου, οὕτω καὶ τὸ σχολεῖον δεῖται τῆς συνδρομῆς τοῦ οἴκου. Οἶκος καὶ σχολεῖον εἶναι στενῶς πρὸς ἄλληλα συνδεδεμένα καὶ τὸ ἐν συμπληροῖ τὸ ἄλλο πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ γενικοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ οἶκος εἶναι ὁ τόπος ὁ προπαρασκευάζων τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ σχολείου· ἐν τῷ οἴκῳ ὁ παῖς καθίσταται ἱκανὸς πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἐν τῷ σχολείῳ φοίτησιν. Ταῦτα δὲ κατορθοῦνται, ὅταν οἱ γονεῖς φροντίζωσι περὶ τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς υἰείας τοῦ παιδός· ὅταν παρέχωσι τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν παιδα οὐ μόνον νὰ παίξῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀσκῆται διανοητικῶς· ὅταν καθιστώσι προσεκτικὸν εἰς ἀντικείμενα καὶ φαινόμενα κατάλληλα νὰ τὸν ἀναπτύξωσι πνευματικῶς. Ὅταν συνεθίζωσιν αὐτὸν ἀμέσως νὰ ἀποκρίνηται εἰς τὰ ἐρωτώμενα. Ὅταν διηγῶνται εἰς αὐτὸν ἱστορίας, αἵτινες ἀρμύζουσιν εἰς τὴν πνευματικὴν τὴν κατάλληψιν καὶ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς.

Οἱ γονεῖς ὀφείλουσι πρὸς τούτοις νὰ ὑποβοηθῶσι τὸ ἔργον τοῦ σχολείου.

Τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν ἀποστέλλωσιν οὗτοι τὰ τέκνα τῶν τακτικῶς εἰς τὸ σχολεῖον· ὅταν παρέχωσιν αὐτοῖς τὰ μέσα πρὸς ἐκπαίδευσιν· ὅταν ἐπιτηρῶσι τὴν ἐν τῷ οἴκῳ μελέτην· ὅταν καταβάλλωσι, προκειμένου λόγου περὶ σχολείου καὶ διδασκάλων, τὴν δέουσαν προσοχὴν.

Τὸ σχολεῖον πάλιν ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀνταποκρίνηται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν γονέων ἀναφορικῶς πρὸς τὴν πνευματικὴν, θρησκευτικὴν, ἠθικὴν καὶ καλλισθητικὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων τῶν· ἐὰν ἀναγωνίζῃ ὅ,τι ὁ πατρικὸς οἶκος πράττει ὑπὲρ τοῦ σχολείου. Σχολεῖον καὶ οἶκος ὀφείλουσι νὰ συνεργάζωνται καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ διατελώσιν ἐν φιλικῇ πρὸς ἄλληλα σχέσει. Ὅπου δὲ ἡ τοιαύτη σχέσις δὲν ὑπάρχει, ἀποκρίνεται πρωτίστως τῷ σχολείῳ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο διὰ πάσης θυσίας καὶ διὰ πάντων τῶν θεμιτῶν μέσων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Περὶ διεύθυνσεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Ἡ ὑπερτάτη διεύθυνσις καὶ ἐποπτεία τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἀνήκει εἰς τὸ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὑπουργεῖον. (ἴδ. ἄρθρ. 53 τοῦ νόμου περὶ δημοτικῶν σχολείων).

Ἡ κυβέρνησις ἔχει τὸ δικαίωμα ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πολιτείας νὰ ἀπαιτῇ, ἵνα πάντες οἱ πολῖται προσλαμβάνωσι τὴν ἀναγκαίαν μόρφωσιν. Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν πολιτικῶν καὶ ἀστικῶν καθηκόντων τῶν πολιτῶν ἀσκεῖται κάλλιον ὑπὸ πολιτῶν μεμορφωμένων, ἢ ἀμόρφωτον τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἔχοντων. Ἡ πολιτεία λοιπὸν πρὸς τοῦτον ἀποβλέπουσα τὸν κοινωφελῆ σκοπὸν ἰδρύει σχολεῖα, ἐποπτεύει ταῦτα καὶ ἐπιθεωρεῖ διὰ καταλλήλων καὶ ἐιδικῶν ἀνθρώπων· ἐξαναγκάζει δὲ τοὺς δυστροποῦντας γονεῖς νὰ πέμπωσιν εἰς τὰ σχολεῖα τοὺς παῖδάς των καὶ ἐπιβάλλει εἰς αὐτοὺς δυστροποῦντας ποινὰς καὶ χρηματικὴν ζημίαν· παρὰ δὲ τῶν εὐπόρων, τῶν μὴ θελόντων νὰ πέμπωσι τὰ τέκνα των εἰς τὰ κοινὰ τῆς πόλεως σχολεῖα, ἐπιβάλλει νὰ ἐκπαιδεύωσιν αὐτὰ ἢ κατ' οἶκον ἢ ἐν ἰδιωτικῶς καθιδρύμασι καὶ ζητεῖ ἐγγυήσεις περὶ τούτων. Ἐκ τοῦ δικαιώματος τού-

του έπεται και τὸ καθήκον νὰ φροντίζει αὐτὴ περὶ μορφώσεως διδασκάλων ικανῶν και περὶ τελείου τῶν σχολείων διοργανισμοῦ. Διὰ τοιαύτης δὲ και μόνης διοργανώσεως και ἐπιτηρήσεως τῆς πολιτείας ἐπιτυγχάνεται ὁ ἐπιδιωκόμενος τῆς γενικῆς τοῦ λαοῦ μορφώσεως σκοπός, καθίστανται δὲ οἱ παῖδες πηγὴ εὐλογίας.

Ἄλλὰ και ἡ Ἐκκλησία δυνάμει τῆς θείας αὐτῆς ἀποστολῆς και τοῦ ιστορικοῦ δικαίου κέκληται νὰ συντρέξῃ τὴν πολιτείαν ἐν τῇ ἀνατροφῇ τῆς νεότητος. Ἡ Ἐκκλησία δυνάμει τῆς θείας αὐτῆς ἀποστολῆς ὡδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς κοιτίδος μέχρι τοῦ τάφου· αὐτὴ δὲ παρ' ἡμῖν συνέστησε σχολεῖα κατὰ τὴν διάρκειαν ἀποφράδων ἡμερῶν, διετήρησε τὴν λαμπάδα τῆς παιδείας και συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς ἐλληνικῆς ταύτης χώρας. Τὰ πατριαρχεῖα ἡμῶν και τὰ μοναστήρια ἐγένοντο οἱ φορεῖς τῆς ἐλληνικῆς παιδείας και γλώσσης. Ἐπι τούτων στηρίζεται τὸ ιστορικὸν δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοὺς ικανῶς σπουδαίους τούτους λόγους τὸ σχολεῖον ὀφείλει νὰ τηρῇ ἀγαθὴν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας σχέσιν και νὰ ἐπωφελεῖται ἐκ τῆς μορφωτικῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ὡς τόπου διδασκαλίας.

Περὶ τοῦ κυρίου και τῆς διασκευῆς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Περὶ τῆς θέσεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Ἐπίσης και σπουδαιοτάτης σημασίας εἶναι τὸ οἰκοδόμημα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Ἡ οἰκοδομὴ αὐτοῦ πρέπει νὰ ἐφελέχη σπουδαίως τὴν προσοχὴν τῆς κυβερνήσεως διὰ τὰς καλὰς ἢ κακὰς συνεπειάς, ἃς ἐπιφέρει εἰς τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν. Ἐὰν φροντίζει ἕκαστος περὶ τῆς ιδιαιτέρας αὐτοῦ κατοικίας, ἵνα αὐτὴ ἔχῃ πάντα τὰ συντελοῦντα πρὸς διατήρησιν τῆς υγείας, πολλῶ μᾶλλον ὀφείλει νὰ φροντίζει ἢ κυβερνήσις και ἡ κοινωνία περὶ τοῦ σχολικοῦ οἰκοδομήματος, ἐνθα ἐκπαιδεύεται ἡ νεολαία σύμπασα. Οἱ παῖδες ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ διατρέβουσι τὸν πλεῖ-

στον χρόνον τῆς παιδικῆς αὐτῶν ἡλικίας· ἐν αὐτῷ αὐξάνουσι και ἀναπτύσσονται ταχέως και εἶναι ἀνάγκη οὐδὲν νὰ ἐμποδίζει τὴν πρὸς αὐξήσιν ὁρμὴν τῶν τοῦ συστήματος λειτουργιῶν. Λέγομεν δὲ ταῦτα, διότι δυστυχῶς παρ' ἡμῖν τοῦτο λίαν παραμελεῖται· ἀκριβῶς δὲ στοιχίζει εἰς τὸν λαὸν ἡ παραμέλησις αὐτῆ. Εὐάριθμα ἢ σπανιώτατα εἶναι παρ' ἡμῖν τὰ οἰκοδομήματα, τὰ χρησιμεύοντα ὡς δημοτικὰ σχολεῖα, ὅσα εἶναι ἐκτιμμένα κατὰ τοὺς κανόνας τῆς υγιεινῆς. Τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι ἰδρυμένα ἐν τόποις νοσώδεσι και ἀκαθάρτοις, γίνονται δὲ ἐστία μολυσματικῶν νόσων εἰς τοὺς φοιτῶντας παῖδας. Πόσοι παῖδες τοῦ λαοῦ τὰς αἰτίας τοῦ θανάτου των δὲν εὑρον εἰς τὰς ἐλλείψεις τοῦ οἰκοδομήματος, ἐν ᾧ ἐξεπαιδεύοντο! Πόσοι πάλιν κατωρθώσαντες νὰ ἐξέλθωσι σῶοι ἐκ τούτων ἰδρυμάτων, δὲν φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν τὰ σπέρματα νόσου φθοροποιᾶς ἐν τοῖς σώμασιν αὐτῶν καθ' ἅπαντα τὸν μετέπειτα βίον;

Ἴνα λοιπὸν τὸ οἰκοδόμημα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἐκπληροῖ καλῶς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ πρέπει κατὰ πρῶτον νὰ ἔχῃ τοποθεσίαν κατάλληλον πρὸς υγείαν τῶν μαθητῶν και πρὸς διδασκαλίαν. Πρὸς τούτῳ δ' ἀπαιτοῦνται και τὰ ἑξῆς.

1) Τὸ διδακτήριον πρέπει νὰ κεῖται ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως ἢ τῆς κωμοπόλεως, ἢ τοῦ χωρίου. Ἐὰν δὲ ἡ πόλις εἶναι μεγάλη και εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχωσι πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα, πρέπει αὐτὰ νὰ ἀπέχωσιν ἀναλόγως ἀπ' ἀλλήλων. Αἱ ἀποστάσεις πρέπει νὰ εἶναι μικραὶ ἀπὸ τῶν τῶν οἰκιῶν τῶν κατοίκων μέχρι τοῦ σχολείου. Ἡ μακρὰ ὁδός, ἣν διανύει ὁ παῖς, ὅπως φθάσῃ εἰς τὸ σχολεῖον, ἐκτίθησι αὐτὸν ἐν κακοκαιρίᾳ εἰς πολλὰ ἄτοπα. Ἡ μέριμνα ὅπως ὁ παῖς φθάσῃ τὴν ὠρισμένην ὥραν εἰς τὸ σχολεῖον, ὁ δρόμος και ἡ βία τοῦ ἐπιστρέφει εἰς αὐτὸ μετὰ τὸ φαγητὸν τῆς μεσημβρίας, πάντα ταῦτα ἐπιδρῶσιν ὀλεθρίως εἰς τὸν ὀργανισμὸν αὐτοῦ. Πλὴν δὲ τούτων ὅταν τὸ σχολεῖον ἀπέχῃ πολὺ τῆς οἰκίας τοῦ μαθητοῦ, καθίσταται δύσκολον ἢ κάλλιον εἰπεῖν ἀδύνατον νὰ συμμετέχῃ οὗτος τοῦ κοινοῦ ἐν τῇ πατρικῇ οἰκίᾳ γεύματος. Εἶναι δὲ λίαν ὠφέλιμον εἰς τὸν μαθητὴν νὰ δύναται νὰ προσέρχηται εἰς τὴν οἰκίαν του και μετέχῃ τοῦ γεύματος, διότι ἐκεῖ θὰ εὕρῃ θερμὴν τροφήν, λίαν συντελεστικὴν, ἐν καιρῷ μάλιστα χειμῶνος, πρὸς διατήρησιν τῆς υγείας· ἀλλὰ και λόγοι ἠθικοὶ ἐπιτάττουσι τὴν κοινὴν ἐν τῇ πατρικῇ οἰκίᾳ ἐστίασιν· ἡ οἰκογενειακὴ ἐν τῇ τραπέζῃ ἐστίασις ἐνισχύει τὴν πρὸς τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ἀμοιβαίαν ἀγάπην, πολλοὶ δὲ μάλιστα πατέρες δὲν ἔχουσι ἄλλον καιρὸν νὰ ἴδωσι τὰ τέκνα των, ἢ τὸν τοῦ γεύματος. Τὸ

σπουδαιότατον δὲ πάντων εἶναι ὅτι ἡ μακρὰ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ σχολείου γίνεται πρόξενος ἀτακτημάτων εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ αἰτία ἀτάκτου φοιτήσεως.

Σ. Ὁ διδάσκαλος, πλὴν τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου τεταγμένων καθηκόντων, ἔχει καὶ τὰς ἐξῆς ἰδιαιτέρας ὑποχρεώσεις· α) Νὰ φροντίζη, ὅπως οἱ μαθηταὶ ἀντικαθιστώσι τὰ βεβρεγμένα ἐνδύματα δι' ἄλλων στεγνῶν. Τούτου μὴ γινομένου, ἡ παρουσία τοῦ μαθητοῦ εἰς τὸ σχολεῖον εἶναι ἀνωφελής, διότι ὁ μαθητὴς ἐν τοιαύτῃ ὦν θέσει, προσέχει μᾶλλον εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ ἢ εἰς τὴν διδασκαλίαν· ἐπιβλαβὴς δέ, διότι ἡ ὑγεία τοῦ παιδὸς διαμένοντος βεβρεγμένου διατελεῖ ἐν κινδύνῳ. β) Δὲν πρέπει ὁ διδάσκαλος νὰ ἐπιπλήτῃ τοὺς μαθητὰς, ὅταν ἐν καιρῷ κακοκαιρίας ἐβράδυναν νὰ ἔλθωσιν εἰς τὸ σχολεῖον. γ) Νὰ φροντίζη ὅπως οἱ μαθηταὶ, ὦν αἱ οἰκίαι ἀπέχουσι πολὺ τοῦ σχολείου, νὰ ἔχωσιν ἐν καιρῷ τοῦ γεύματος θερμὸν ζυμὸν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὡς πρὸς α' καὶ γ' ὁ διδάσκαλος θὰ ἀπαντήσῃ πολλὰς δυσκολίας ἐκ τῶν γονέων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιμονῆς του θὰ κατορθώσῃ τέλος ὅ,τι κατ' ἀρχὰς ἐφαίνετο ἀδύνατον.

2) Τὸ διδακτήριον πρέπει νὰ κεῖται ἐπὶ ξηροῦ ἐδάφους. Δὲν πρέπει δηλαδὴ αὐτὸ νὰ κεῖται ἐπὶ τόπου βαλτώδους, ἢ συγκειμένου ἐκ χωματωδῶν ἀπορριμάτων, ἢ ἐπὶ τόπου ὑποκειμένου εἰς πλημμύρας. Πρὸς τούτοις δὲ νὰ μὴ εἶναι πλησίον βράχων, βουνῶν ἢ συνεσφιγμένον ὑπὸ ἄλλων ὑψηλῶν οἰκοδομῶν ἀποκλειουσῶν τὸν ἀέρα· δὲν πρέπει νὰ σκιαζέται ὑπὸ ὑψηλῶν καὶ μεγάλων δένδρων ἀποκρυπτόντων τὸν ἥλιον ἐν καιρῷ χειμῶνος, καὶ βραδυνόντων τὴν ἐξάτμησιν καὶ βλαπτόντων τὸν φωτισμὸν. Νεόδμητα διδακτήρια πρέπει καλῶς νὰ ξηρανθῶσι, πρὶν ἢ χρησιμεύσωσιν εἰς διδασκαλίαν. Πρέπει τέλος νὰ εἶναι ἀθόρυβον, ἥτοι μακρὰν ὁδοῦ ὑπὸ πολλῶν συχνάζομένης ἀνθρώπων· ἐν ἧ' ἡ ἀγορὰ νὰ παράκειται, ἢ δημόσια καταστήματα· μακρὰν πρὸς τούτοις ἐργαστηρίων, ἐν οἷς ἀποτελεῖται θόρυβος, ἥτοι χαλκείων, μύλων, ἀμαξοστασιῶν, καφενείων καὶ τῶν τοιούτων.

3) Ὁ περὶ τὸ διδακτήριον ἀνήρ πρέπει νὰ ἦναι καθαρὸς· εἶναι δὲ ὁ ἀνὴρ καθαρὸς, ὅταν τὸ διδακτήριον κεῖται ἐπὶ ὑψηλοῦ μέρους, καὶ ἀπηλλαγμένον πάσης οἰκοδομῆς, στενοχωρούσης αὐτό· μακρὰν ὁδῶν πλήρων κονιορτοῦ ἢ καπνοῦ προερχομένου ἢ ἐκ σιδηροδρομικῶν σταθμῶν, ἢ κλιβάνων, ἢ ἀτμομύλων, ἢ ἐργοστασιῶν δερμάτων, ἢ σαπωνοποιείων ἢ νεκροταφείων ἢ σταύλων καὶ ὑδάτων λιμναζόντων. Οἱ κίνδυνοι οἱ προερχόμενοι εἰς τὴν ὑγείαν ἐκ τῆς γειτονίας τῶν τοιούτων εἶναι λίαν γνωστοὶ καὶ οὐδένα ποιοῦμεν περὶ τούτων ἴδιον λόγον. Αἱ ἀναθυμιάσεις ἐκ

τῶν τοιούτων εἰσπνεόμεναι ὑπὸ τῶν τρυφερῶν παιδῶν προξενούσιν ἀσθενείας ἐπικινδύνους.

4) Ἡ θέσις τοῦ σχολείου πρέπει νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε τὸ φῶς ἄφθονον πανταχόθεν νὰ εἰσέρχεται εἰς αὐτό, ὥστε αἱ αἵθουσαι ἐν καιρῷ τῆς διδασκαλίας νὰ φωτίζονται ἀρκούντως, τακτικῶς καὶ καταλλήλως. Πρὸς τοῦτο δὲ πρέπει τὸ οἰκοδόμημα νὰ ἔχῃ διεύθυνσιν κατάλληλον. Ἡ γενικὴ καὶ κυρία πρόσοψις τοῦ κτιρίου πρέπει νὰ ἀποβλέπῃ πρὸς μεσημβρίαν ἢ μεσημβριονατολικῶς. Ἡ τοιαύτη θέσις ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ δέχεται ὅλον τὸ φῶς καὶ τὴν θερμότητα τοῦ ἡλίου καὶ νὰ μὴ εἶναι πολὺ ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς μεσημβριονοδυτικούς καὶ βορειοδυτικούς ἀνέμους, οἵτινες εἶναι ἐπιβλαβεῖς ἡμῖν διὰ τὴν σφοδρότητα καὶ ψυχρότητα των εἰς τὰ κλίματα ἡμῶν. Δίδοντες τοιαύτην διεύθυνσιν εἰς τὰ διδακτήρια, κατορθοῦμεν, ὥστε κατὰ τὴν πρωΐαν αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου, βλαβεραὶ οὔσαι εἰς τὴν ὄψιν, νὰ μὴ προσβάλλωσι πλαγίως τὰ παράθυρα καὶ ἐνοχλῶσι τοὺς μαθητὰς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Περὶ κατασκευῆς τοῦ διδακτηρίου καὶ τοῦ ὕλικου.

Τὸ δάπεδον τοῦ διδακτηρίου πρέπει νὰ κεῖται τρεῖς τοῦλάχιστον πόδας ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Κάτωθεν τοῦ δαπέδου ἡ γῆ πρέπει νὰ εἶναι ἐσκαμμένη τόσον, ὥστε αἱ δοκοὶ αἱ ἀποτελοῦσαι αὐτὸ νὰ μὴ ψαύωσι τοῦ χώματος· δι' αὐτοῦ ἀποφεύγεται ἡ ὑγρασία τῆς γῆς, ἥτις οὐ μόνον ποτίζει τὰς σανίδας καὶ σαπίζει αὐτάς, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑγείαν τῶν μαθητῶν προσβάλλει. Ἡ ὑγρασία εἶναι πολὺ χεῖρων τοῦ ψύχους, διότι ποτίζει τὸ σῶμα λεληθότως καὶ φθείρει αὐτὸ μέχρι καὶ τῶν ὀστέων. Ἐν γένει εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ διδακτηρίου πρέπει νὰ καταβληθῇ μεγάλη προσοχή· ἕνεκα ἀφροντισίας καὶ ἀγνοίας πολλὰ διδακτήρια ἔχουσι πολλὰς ἀτελείας οὐ μόνον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ὑγείας, ἀλλὰ καὶ τῆς διανομῆς τοῦ φωτισμοῦ. Ἐκ τούτων πρέπει νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένον πᾶν ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἀνεγειρόμενον κτίριον δημοτικῶν σχολείων.

Ὡσαύτως καὶ ἡ χρῆσις τοῦ πρὸς κατασκευὴν ὕλικου χρήζει τῆς σπουδαιότητος προσοχῆς. Πρέπει αἱ ὕλαι νὰ εἶναι στερεαὶ ἐν γένει καὶ

διαρκεί, να είναι δὲ κακοὶ ἀγωγοὶ τῆς θερμότητος, ὥστε νὰ διατηρῆται ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ κτιρίου θερμοκρασία οὔτε πολὺ ψυχρὰ τὸν χειμῶνα, οὔτε πολὺ θερμὴ τὸ θέρος· ὅσον τὸ δυνατόν πρέπει τὸ ἐσωτερικὸν νὰ διατηρῆται ὑπερῶν καὶ ὑγιεινόν. Πρέπει πρὸς τούτοις τὰ ὑλικά τῶν θεμελίων καὶ τῶν τοίχων, τὰ ὁποῖα βυθίζονται εἰς τὸ ἔδαφος, νὰ δύνανται ν' ἀνθίστανται κατὰ τῆς ὑγρασίας τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Οἱ καθηγηταὶ τῆς ὑγιεινῆς συνιστῶσι τὸν γρανίτην καὶ τοὺς τιτανώδεις λίθους· ἀπαγορεύουσι δὲ τοὺς ἀμμολίθους ἕνεκα τῶν ὑγροσκοπικῶν αὐτῶν ιδιοτήτων. Ἐν τούτοις τοὺς τιτανώδεις λίθους πρέπει νὰ μεταχειρίζονται εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἀπηλλαγμένους πάσης ὑγρασίας.

Τὰ ξύλα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται εἰς τὴν οἰκοδομὴν, πρέπει νὰ εἶναι ἐντελῶς ξηρά, διότι καὶ περισσότερον αὐτὰ διατηροῦνται καὶ προλαμβάνεται ὁ σχηματισμὸς ζωοφύτων, τὰ ὁποῖα φθείροντα αὐτὰ, δύνανται νὰ βλάψωσι καὶ τὴν ὑγίαν τῶν παιδίων. Τὸν σχηματισμὸν δὲ τῶν ζωοφύτων πλὴν τῆς ὑγρασίας καὶ ἄλλαι αἰτίαι προκαλοῦσι· πρέπει τὰ ὕδατα τῆς κρήνης νὰ εἶναι μακρὰν τῶν τοίχων, διότι αὐτὰ γεννῶσι ἰλὸν παχίαν καὶ ὀλισθηρὰν, ἥτις γεννᾷ παρασιτικὴν τινα βλάστησιν εἰσχωροῦσαν εἰς τὰ ξύλα τῆς οἰκίας. Πολλοὶ ἰατροὶ συμβουλεύουσι πρὸς ἐξαφανισμὸν τοῦ κρυπτογάμου τούτου, ἀλλὰ τὸ κυριώτερον εἶναι ἡ τελεία ἀποξήρανσις τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ διοχέτευσις τῶν ὑδάτων μακρὰν τῆς οἰκοδομῆς. Ὁ σχηματισμὸς δὲ τῶν παρασίτων τούτων, εἶπομεν, οὐ μόνον φθείρει τὸ δάπεδον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑγίαν βλάπτει τῶν παιδίων. Παρετήρησαν ἔντισι σχολεῖοις, ὅτι οἱ μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι μετὰ τινῶν ὠρῶν διαμονὴν ἐν τῇ αἰθούσῃ ἔπασχον συμπτώματα ἀληθῆ δηλητηριασέως, καὶ ἰσχυροὺς πόνους τῆς κεφαλῆς· καὶ τοῦτο ἐξηγεῖται ἀρκούντως ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ τῆς ἀποφορᾶς τῆς μούχλας, ἥτις διασκορπίζεται εἰς τὰς αἰθούσας.

Ἡ ὀροφὴ τῆς αἰθούσης πρέπει νὰ εἶναι ἐντελῶς ὀριζόντιος καὶ ἐπίπεδος, ὁ δ' οὐρανὸς αὐτῆς ἔστω χρώματος λευκοῦ ἢ πολὺ ἀνοικτοῦ. Ἡ στέγη δὲ νὰ μὴ εἶναι ἐπίπεδος, διότι μεταδίδει μεγάλην θερμότητα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς αἰθούσης καὶ ἐν καιρῷ χειμῶνος ἕνεκα τῆς χιόνος καὶ τῶν βροχῶν διατηρεῖ πολὺν χρόνον μεγάλην ὑγρασίαν. Διὰ τοῦτο ἡ στέγη πρέπει νὰ εἶναι ἐπικλινῆς, ἀλλ' ἢ κλίσις αὐτῆς νὰ μὴ εἶναι μεγάλη, διότι τότε τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς καταπίπτει μεθ' ὀρμῆς, πληροῖ τοὺς ὑδροχόας, ἐκχειλίζει καὶ μεταδίδει τὴν ὑγρασίαν εἰς ὅλον τὸ οἰκοδόμημα. Τὰ πρὸς σκεπασμὸν τῆς στέγης ὑλικά πρέπει νὰ εἶναι ἀδιάβροχα

καὶ μὴ ἀπορροφητικὰ τῆς ὑγρασίας καὶ κακοὶ ἀγωγοὶ τῆς θερμότητος. Ἡ κέραμος καὶ ἡ σχιστόλιθος προτιμῶνται τῶν φύλλων χαλκοῦ, μολύβδου ἢ ὀρειχάλκου καὶ διὰ τὸ εὖνον αὐτῶν καὶ διότι ἐν καιρῷ βροχῆς δὲν συμβαίνει πολὺς κρότος καὶ ταραχὴ διασαλεύουσα τὴν τάξιν καὶ ἡσυχίαν τῆς παραδόσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Περὶ τῆς εἰσόδου, κλιμάκων, διαδρόμων, θυρῶν τῶν αἰθουσῶν, αὐλῶν, κρήνης καὶ ἀφοδευτηρίων.

Ἡ εἰσόδος τοῦ διδακτηρίου πρέπει πάντοτε νὰ εἶναι πολὺ εὐρύχωρος, ὅπως δύνωνται ἐκάστοτε νὰ εἰσέρχονται καὶ ἐξέρχονται πολλοὶ ὀμοῦ μαθηταί. Ἐν αὐτῇ πρέπει νὰ ὑπάρχωσι τὰ πρὸς καθαρισμὸν τῶν υποδημάτων ξίστρα καὶ ψίαθου. Αἱ κλίμακες πρέπει νὰ εἶναι πλατεῖαι καὶ λήγουσαι εἰς γωνίας ὀρθάς· ἐὰν δὲ τὸ διδακτήριον εἶναι διώροφον καὶ γίνεται διδασκαλία καὶ εἰς τὰς τοῦ ἀνωτέρου ὀρόφου αἰθούσας, τότε τὰ δρύφρακτα πρέπει νὰ εἶναι στερεὰ καὶ ἱκανῶς ὑψηλὰ πρὸς ἀποφυγὴν δυστυχημάτων. Ἐπειδὴ δὲ οἱ μαθηταὶ ἐξορμῶσι τῶν αἰθουσῶν, διὰ τοῦτο πρέπει αἱ κλίμακες νὰ μὴ εἶναι πολὺ ἐπικλινεῖς καὶ κατὰ διαστήματα νὰ χωρίζονται ἀπὸ εὐρέα ἐπίπεδα, αἱ δὲ βαθμιδῆς μετρίου ὕψους καὶ ὄχι πολὺ πλατεῖαι, διὰ νὰ δύνωνται καὶ οἱ μικρότεροι τῶν μαθητῶν εὐκόλως νὰ ἀναβαίνωσι καὶ καταβαίνωσιν.

Αἱ θύραι τῶν αἰθουσῶν δὲν πρέπει νὰ εἶναι διπλαῖ, διότι ἐμποδίζουν τὴν ἀνακαινίσιν τοῦ ἀέρος, εἶναι δὲ καὶ ὅλως περιτταὶ εἰς τὰ κυριώτερα οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα ἔχουσι συνήθως τὴν ἐξοδὸν τῶν εἰς διάδρομον κεκλεισμένον καὶ κεχωρισμένον τῆς κυρίας εἰσόδου.

Οἱ διάδρομοι τέλος πρέπει νὰ εἶναι πολὺ φωτεινοί, ἀεριοὶ καὶ ἀρκούντως εὐρύχωροι, ὅπως ἐπιτρέπεται εὐκόλως ἡ κίνησις τῶν παιδίων ἐν ἡμέραις ἀθλίου καιροῦ, καθ' ἃς εἶναι περιωρισμένοι ἐν τοῖς διαλείμμασιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ διδακτηρίου.

Ἡ αὐλὴ τοῦ διδακτηρίου πρέπει νὰ εἶναι εὐρύχωρος, ὥστε νὰ δύνωνται οἱ μαθηταὶ οὐ μόνον εὐκόλως νὰ περιπατῶσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ παίζωσι καὶ νὰ γυμνάζωνται. Ἐὰν τὸ οἰκόπεδον παράκειται εἰς τὴν ὁδόν, τότε

εις μὲν τὸ βάθος αὐτοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἐκτισμένον τὸ διδακτήριον, ἢ δὲ αὐλὴ νὰ κεῖται παρὰ τὴν ὁδόν, χάριν μείζονος ἡσυχίας. Συνιστῶμεν πρὸς τούτοις χάριν τῆς πειθαρχείας, ἵνα ἡ αὐλὴ κεῖται οὕτως ὡς πρὸς τὸ ὅλον οἰκοδόμημα, ὥστε νὰ ἐπισκοπῆται ἐκ τῶν παραθύρων.

Ἡ κρήνη πρέπει νὰ εἶναι εἰς τὴν μίαν ἄκρην τῆς αὐλῆς καὶ εἰς τὴν ἄλλην τὰ ἀφοδευτήρια. Πρέπει δὲ νὰ ἔχη ἄφθονον ὕδωρ τρέχον διὰ πολλῶν κρουῶν· ἐξ ἑκάστου κρουνοῦ πρέπει νὰ κρέμαται χαλκοῦν κασσιτερωμένον δοχεῖον, ἵνα οἱ μαθηταὶ πίωσιν ὕδωρ ἐξ αὐτῶν. Οἱ κρουνοὶ δὲ πρέπει νὰ βέωσιν ἐντὸς δεξάμενης εὐρείας καὶ μαρμαρίνου, δι' ἧς τὸ ὕδωρ νὰ διασχετεύεται ἐξω τῆς αὐλῆς.

Περὶ ἀφοδευτηρίων. Μεγάλη ὡσαύτως πρέπει νὰ καταβάλληται προσοχὴ εἰς τὴν τοποθέτησιν καὶ τακτοποίησιν τῶν ἀφοδευτηρίων. Τὰ ὑμέτερα σχολεῖα ἐν τοῖς σχολείοις ἢ στεροῦνται παντάπασιν ἀφοδευτηρίων, καὶ οἱ μαθηταὶ ἀναγκάζονται νὰ πορεύονται μακρὰν εἰς τὰ χωράφια πρὸς πλήρωσιν τῆς ἀνάγκης των, ἢ ἀποτελοῦνται ἐκ λάκκων ἀνοικτῶν ἀποζόντων καὶ εἰς μεγάλην ἀπόστασιν· καὶ τὰ ἐν ταῖς πόλεσιν σχολεῖα ἔχουσι ταῦτα οὐχὶ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατασκευασμένα, διὸ καὶ ἡ υἰγία τῶν μαθητῶν φθείρεται, καὶ ἡ ἀξία αὐτῶν καὶ αἰδῶς προσβάλλεται. Τὰ πλείστα τούτων κείνται ἐντὸς αὐτῶν τῶν κυρίως διδακτηρίων, στενὰ καὶ δύσκολα νὰ διατηρηθῶσι καθαρὰ. Ἀπόζουσι καὶ ἡ κακὴ αὐτῶν ὁσμὴ φθάνει πολλὰκις ἐντὸς τῶν αἰθουσῶν.

Εἰς τοὺς ἀρχιτέκτονας τοὺς ἐπιφορτιζομένους τὴν οἰκοδομὴν δημοτικοῦ σχολείου, ὡς καὶ εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους, οἵτινες πρέπει ἐν τοῖς τοιούτοις νὰ ἔχωσι συμβουλευτικὴν ψήφον, δίδομεν τὰς ἐπομένους ὁδηγίας. Τὰ ἀφοδευτήρια πρέπει νὰ εἶναι ἀναπαυτικά, νὰ παρέχωσιν εὐκολίαν εἰς τὸν καθαρισμόν, νὰ εἶναι εὐρύχωρα, καὶ κατασκευασμένα οὕτως, ὥστε νὰ μὴ ἐκπέμψωσιν οὐδεμίαν ἀποφορὰν. Ἐὰν εἶναι ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ διδακτηρίου, πρέπει νὰ τοποθετῶνται εἰς θέσιν προπεφυλαγμένην ὑπὸ τοῦ διαδρόμου διὰ τοίχου καὶ νὰ ἔχωσι διπλὰς θύρας, καλῶς καὶ ταχέως διὰ μηχανισμοῦ κλειομένας. Ἐὰν δὲ κατασκευάζωσιν αὐτὰ κεχωρισμένα τοῦ κυρίου οἰκοδομήματος τοῦ σχολείου, πρέπει νὰ συγκοινωνῶσι μετ' αὐτοῦ διὰ διαδρόμου ἐστεγασμένου καὶ κεκλεισμένου, ἵνα μὴ οἱ μαθηταὶ ὑπομένωσι τὰς αἰφνιδίας μεταβολὰς τῆς θερμοκρασίας. Πρέπει δὲ νὰ ἀερίζωνται διὰ τελείου συστήματος ἀερισμοῦ καὶ τὰ παράθυρα νὰ βλέπωσι πρὸς τὴν ὁδόν. Τὸ δάπεδον τῶν ἀφοδευτηρίων πρέπει νὰ κατασκευάζεται διὰ σχιστολίθου καὶ ἀσφάλτου, καὶ οὐχὶ ἐκ ξύλων, τὰ ὁποῖα

εὐκόλως ἀπορροφῶσιν. Ἡ ἐκροὴ τῶν ὑγρῶν νὰ διευκολύνηται διὰ κλίσεως τοῦ ἐδάφους ληγούσης εἰς αὐλάκιον. Τὸ ἄνοιγμα τῆς ἔδρας πρέπει νὰ κλείη ἐρμητικῶς· ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Βοστώνης αἱ κλειδώσεις τοῦ πώματος εἶναι κατασκευασμέναι ὑπὸ καουτσούκ, ἵνα κλείη αὐτὸ ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ διότι αἱ ἐκ μετάλλου κλειδώσεις ὀξειδοῦνται καὶ φθίρονται. Συσκευὴ τοιαύτη κλειούσα ἀφ' ἑαυτῆς, ὅταν ἡ ἔδρα τοῦ πώματος μένη ἐλευθέρα, πρέπει πανταχοῦ νὰ εἰσαχθῆ.

Ὁ σωλὴν τῶν ἀφοδευτηρίων πρέπει νὰ μὴ εἶναι πολὺ στενός, νὰ ἔχη δὲ λείαν τὴν περιφέρειαν, ἵνα μὴ αἱ ὕλαι προσκολλῶνται ἐν αὐτῷ καὶ ἐμποδίζεται ἡ ἐκροή. Τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς πρέπει νὰ συναθροίζεται ἐν δεξάμενῃ καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸν τὸν καθ' ἡμέραν καθαρισμόν τῶν χανδάκων. Πρὸς τούτοις δύναται νὰ μεταχειρίζονται πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν καὶ τὸ περισσεῦον ὕδωρ τῆς κρήνης. Τῶν κακῶς δὲ κατασκευασμένων ἀφοδευτηρίων τὴν ἀποφορὰν δύναται τις νὰ μετριάξῃ ῥίπτων ἐπὶ τῆς ὁπῆς ἱκανὴν ποσότητα κόνεως ἀνθράκων ἢ ἀσβέστου. Τὰ ἀφοδευτήρια πρέπει νὰ εἶναι πολλὰ, ἵνα δύνωνται νὰ ἐπαρκῶσιν εἰς τὰς χρεῖας τῶν μαθητῶν. Ἦθειεν εἶναι καλὸν ἐκάστη τάξις νὰ ἔχη τὸ ἴδιον ἀφοδευτήριον· διὰ τούτου τοῦ τρόπου οἱ μαθηταὶ δὲν θὰ συναντῶνται μετὰ τῶν ἡλικιωμένων, οἵτινες ἔχουσι πλείονας κακὰς ἐξεις.

Τὰ οὐρητήρια πρέπει νὰ εἶναι κεχωρισμένα τῶν ἀφοδευτηρίων· οἱ ἀγωγοὶ τῶν οὐρητηρίων δὲν πρέπει νὰ κατασκευάζωνται ἐκ ξύλου, διότι αὐτὸ ἀπορροφῶν ἐκπέμπει ὁσμὴν ἀμμωνίας, βλαβερὰς εἰς τὴν υἰγίαν. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ κατασκευάζωνται οὗτοι ἐκ μετάλλου ἢ ἐκ σχιστολίθου ἐπικεχρισμένου διὰ πίστεως καὶ νὰ ῥέῃ διὰ σωλῆνος πάντοτε ὕδωρ πρὸς καθαρισμόν. Οἱ ἀγωγοὶ δὲ πρέπει νὰ ἔχωσι κατωφέρειαν, ἵνα εὐκόλως φεύγωσι τὰ οὔρα. Τὸ δάπεδον τῶν οὐρητηρίων πρέπει νὰ κατασκευάζηται ἐκ τῆς αὐτῆς καὶ τὰ ἀφοδευτήρια ὕλης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ τῶν χωρισμάτων τοῦ σχολείου καὶ τῆς αἰθούσης τῶν παραδόσεων

Μέγεθος, καὶ σχῆμα αὐτῆς.

Τὸ μέγεθος τῆς αἰθούσης τοῦ δημοτικοῦ σχολείου κανονίζεται 1) ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν, οἵτινες θὰ διδάσκωνται ἐν αὐτῷ, λαμ-

βανομένης ὑπ' ὄψει καὶ τῆς ἀναλόγου αὐξήσεως. Εἰς διδάσκαλος ἠνωμέ-
νου δημοτικοῦ σχολείου ἐκ τεσσάρων τάξεων δὲν δύναται νὰ διδάσκη ἐν
μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ πλείους τῶν 80 μαθητῶν. Διὰ τοῦτο ἡ αἴθουσα
τῆς παραδόσεως πρέπει νὰ ἔχη τὰς ὠρισμένας διαστάσεις πρὸς διδα-
σκαλίαν τοσούτων μαθητῶν.

Ἡ χωρητικότης τῆς αἰθούσης κανονίζεται 2) καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως
τοῦ ὀφθαλμοῦ, τῶν γλωσσικῶν ὀργάνων καὶ τῆς ἀκοῆς. Οἱ μαθηταὶ οἱ
καθήμενοι ἐπὶ τῶν τελευταίων θρανίων πρέπει νὰ δύνωνται νὰ ἀναγι-
νώσκωσι τὰ ἐπὶ τοῦ μαύρου πίνακος γραφόμενα, ὁ δὲ διδάσκαλος νὰ ἐπο-
πτεύῃ καὶ ἐπιτηρῇ πάντας τοὺς μαθητάς. Ἡ μεγίστη ἀπόστασις, ἀφ'
ἧς οἱ μαθηταὶ διακρίνουσι τὰ ἐπὶ τοῦ μαύρου πίνακος γραφόμενα εἶναι 8
μέτρων. Ἴνα δὲ ἡ φωνὴ τοῦ διδασκάλου ἀκούηται καλῶς, πρέπει τὸ
μῆκος τῆς αἰθούσης νὰ μὴ εἶναι μεγαλειότερον τῶν 12 μέτρων. Ἡ φωνὴ
τοῦ διδασκάλου πρέπει νὰ ἔχη μέσην δύναμιν, δηλαδὴ οὔτε μεγάλην
ἐντασιν νὰ ἔχη, διότι κουράζει, οὔτε πάλιν πολὺ χαμηλὴ νὰ εἶναι, διότι
δὲν γίνεται ἀκουστὴ καὶ ἀποναρκώνει τοὺς μαθητάς.

Τὸ μέγεθος τῆς αἰθούσης τῶν παραδόσεων ἐξαρτᾶται 3) ἐκ τοῦ
χώρου, ὃν κατέχουσι τὰ θρανία, ἡ ἔδρα, ἡ βιβλιοθήκη, ἡ θερμάστρα (ἐν
τοῖς ψυχροῖς κλίμασι), ὁ μαῦρος πίναξ, αἱ πάροδοι καὶ δίοδοι. Πρὸ καὶ
μεταξὺ τῶν θρανίων πρέπει νὰ μὲνῃ ἰκανὸς χώρος, ὅπως μὴ βραδύνηται
ἡ ἐλευθέρη διάβασις τοῦ διδασκάλου, ὅστις ἄνευ ἀπωλείας χρόνου νὰ δύ-
νηται νὰ ἐρχηται εἰς πάντα μαθητὴν. Ἡ ἀπόστασις τοῦ μαυροπίνα-
κος ἀπὸ τοῦ πρώτου θρανίου πρέπει νὰ εἶναι τοῦλάχιστον 1 μέτρον καὶ
5 δέκατα αὐτοῦ.

Τὸ καταλληλότερον σχῆμα αἰθούσης δημοτικοῦ σχολείου πρὸς δι-
δασκαλίαν εἶναι τὸ τοῦ ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου. Τὸ πλάτος δ'
αὐτῆς ὡς πρὸς τὸ μῆκος πρέπει νὰ ἔχη ἀναλογίαν $\frac{2}{3}$ πρὸς $\frac{3}{4}$. Κατὰ
πλάτος πρέπει νὰ ἔχη τοσαύτην χωρικότητα, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν νὰ
τοποθετῶνται δύο παράλληλοι στοῖχοι βόθρων, ἐκάστου χωρητικοῦ 4 μα-
θητῶν ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν βόθρων τούτων κατὰ μῆκος ἀφίεται μία πά-
ροδος, καὶ παρὰ τοὺς τοίχους δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἄλλαι δύο. Ἐπειδὴ δὲ
δι' ἕκαστον μαθητὴν ὀρίζεται χώρος 1 μέτρου μέχρι 1 καὶ $\frac{25}{100}$, ἔπε-
ται ὅτι ὅλος ὁ χώρος τῆς αἰθούσης πρέπει νὰ εἶναι 70—90 μέτρων.
Ἀνωτέρω δὲ εἶπομεν ὅτι ὅταν τὸ σχολεῖον εἶναι ἠνωμένον, ὡς ἐν τοῖς
χωρίοις, τὸ δάπεδον τῆς αἰθούσης πρέπει νὰ εἶναι περίπου ἰσόγειον.